

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

КОНОНКО Руслан Васильович
(студент групи ЗФБС-22-М)

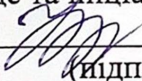

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

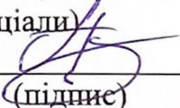
УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»)

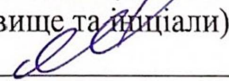
Завідувач кафедри фінансів та
цифрової економіки
д.е.н. проф. Н.Г. Виговська.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

(підпис)

Науковий керівник
д.е.н. проф. Полчанов А.Ю.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент
к.е.н., доц. Городиський М.П.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир 2023

Анотація

Кононко Р. В. Управління капіталом страхової компанії.

Кваліфікаційна робота представлена на здобуття освітнього ступеня «магістр» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси банківська справа та страхування». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2023.

Дослідження присвячено розвитку теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо управління капіталом страхової компанії.

Досліджено поняття сутності, структури та функцій страхового капіталу. Визначено особливості механізму управління капіталу страхових організацій. Розвинуто тенденцій розвитку страхового ринку, що дало можливість провести аналіз головних показників фінансової стійкості страхової компанії. Розроблено можливості розвитку страхової компанії. Визначено, що впровадження нової моделі регулювання і нагляду за страховим ринком, удосконалення законодавчого забезпечення проведення реформ, відновлення довіри населення до діяльності страхових компаній надасть можливість вирішити головні проблеми.

Ключові слова: капітал, страховий капітал, страхова компанія, страховий ринок, фінансова стійкість.

Annotation

Kononko R.V. Insurance company capital management.

The qualification work is presented for obtaining the master's degree in the field of knowledge 07 «Management and administration» specialty 072 «Finance, banking and insurance». - Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2023.

The study is devoted to the development of theoretical foundations and the development of practical recommendations for managing the capital of an insurance company.

The concept of the essence, structure and functions of insurance capital has been studied. The peculiarities of the capital management mechanism of insurance organizations are determined. The development trends of the insurance market were developed, which made it possible to analyze the main indicators of the financial stability of the insurance company. Development possibilities of the insurance company have been developed. It was determined that the introduction of a new model of regulation and supervision of the insurance market, improvement of legislative support for reforms, restoration of public trust in the activities of insurance companies will provide an opportunity to solve the main problems.

Key words: capital, insurance capital, insurance company, insurance market, financial stability.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУТНІСТЬ КАПІТАЛУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ.....	8
1.1. Сутність, структура та функції страхового капіталу.....	8
1.2. Механізм управління капіталу страхових організацій.....	17
1.3. Сучасний стан наукових досліджень з питань управління капіталом страхової компанії.....	34
Висновки до 1-го розділу	46
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ.....	48
2.1. Дослідження тенденцій розвитку страхового ринку.....	48
2.2. Аналіз головних показників фінансової стійкості страхової компанії	58
2.3. Перспективи розвитку страхової компанії	66
Висновки до 2-го розділу	79
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Страхові компанії в Україні діють в умовах значних політичних та законодавчих ризиків, інфляційних процесів, низького рівня гарантій виконання зобов'язань контрагентами та низької страхової культури. Базовою причиною низького рівня капіталізації страховиків в Україні вважаємо відсутність теоретико-методологічного забезпечення управління достатністю капіталу на необхідному рівні, для надання можливості виявляти проблеми на ранніх стадіях їх виникнення, приймати обґрунтовані управлінські рішення при визначенні інструментів та методів формування фінансових ресурсів й зниженні ризиків заради усунення дефіциту капіталу.

У сучасних умовах розвитку економіки України страхування є однією з найбільш динамічних галузей, яка формує захист майнових інтересів усіх верств сучасного суспільства, забезпечує їх безпеку та сталий розвиток. Роль страхування набуває особливої актуальності в умовах сучасних економічних перетворень та стрімкого реформування медичної галузі. Страховий захист, що надають страхові організації, стимулює вдосконалення ринкових відносин та ділової активності, покращує інвестиційний клімат в Україні. Фінансовий стан страхових організацій є базовим елементом розвитку країни з ринковою економікою та вимагає пошуку нових форм і методів його формування й розвитку. Практика свідчить про те, що недостатня увага, приділена питанням фінансового потенціалу страховиків в умовах наявності ризиків, веде до негативних наслідків у діяльності самої компанії, а також гальмує розвиток усього страхового ринку країни. Виходячи з цього, об'єктивно необхідним та актуальним вважаємо дослідження теоретичних аспектів, а також оцінювання фінансового потенціалу страхового ринку України.

Страхові компанії є підґрунтям стабільного функціонування страхового ринку України та невід'ємною складовою частиною його фінансового потенціалу. При цьому слід відзначити, що фінансовий потенціал кожної окремої страхової компанії дає змогу страховому ринку держави забезпечити

безпеку, стабільність, соціальні гарантії в суспільстві через механізм фінансового захисту.

Сучасний стан та тенденції розвитку страхового ринку виступають предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, серед яких можна виділити П. Борна, Д. Буяковські, О. Вінницьку, Ш. Гояла, Т. Корнієнко, А. Полторака, Н. Сінгхала, І. Сидорчук, Ю. Табенську, Л. Чвертко, А. Чорновол, ін.

Метою роботи є дослідження методики управління капіталом страхової компанії та пошук нових перспектив його удосконалення.

Відповідно до мети, основними **завданнями** є:

- розглянути сутність, структура та функції страхового капіталу;
- дослідити механізм управління капіталом страхової компанії;
- проаналізувати сучасний стан наукових досліджень з питань управління капіталом страхової компанії;
- здійснити дослідження тенденцій розвитку страхового ринку;
- провести аналіз головних показників фінансової стійкості страхової компанії;
- визначити перспективи розвитку страхової компанії на основі багатофакторної моделі рентабельності.

Предметом дослідження виступає процес управління капіталом страхової компанії.

Об’єктом – страхові компанії України.

Методи дослідження. В процесі дослідження застосовувалися: *діалектичний метод пізнання*, що забезпечує аналіз фінансових явищ та процесів в їх розвитку, взаємозв’язку і взаємозалежності; *метод аналізу і синтезу*; *економіко-статистичні методи*. Дослідження економічної сутності активів страхової компанії, принципів управління ними і державного нагляду за структурою і складом активів страховиків здійснено з використанням методів *співставлення, групування, історичного аналізу, графічного аналізу*. При обґрунтуванні пропозицій щодо прийняття довгострокових рішень з

фінансування і інвестування активів та ефективності використання активів страховими компаніями застосовувалися *економіко-статистичні метод*.

Інформаційну базу наукового дослідження склали закони України; укази Президента України; нормативні акти Кабінету Міністрів України; Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та інших фінансових організацій; статистичні звіти, наукові публікації вітчизняних та закордонних дослідників з питань страхування, фінансова звітність СК "Уніка".

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні важливого наукового питання – обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій управління капіталом страхової компанії. До найвагоміших наукових результатів, які характеризують новизну дослідження та особистий внесок автора, належать такі:

- досліджено поняття сутності, структури та функцій страхового капіталу (під капітал страхової компанії слід розуміти фінансові ресурси, що являють собою сукупність власних, залучених чи запозичених грошових коштів або активів у матеріальній чи нематеріальній формі, використовуються для забезпечення діяльності страхової компанії й отримання прибутку);

- визначено особливості механізму управління капіталу страхових організацій (головним завданням управління капіталом є з одного боку - досягнення максимального фінансового благополуччя власників страхової компанії максимізацією ринкової вартості, а з іншого - формування його оптимальної структури з урахуванням гарантованого рівня дохідності й ризику);

- розвинуто тенденцій розвитку страхового ринку, що дало можливість провести аналіз головних показників фінансової стійкості страхової компанії;

- розроблено можливості розвитку страхової компанії (проблеми вдасться вирішити шляхом упровадження нової моделі регулювання і нагляду за страховим ринком, удосконалення законодавчого забезпечення проведення реформ, відновлення довіри населення до діяльності страхових компаній).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні наукові положення кваліфікаційної роботи можуть бути використані

керівництвом страхової компанії, а також застосовуватися при викладання дисциплін Страхування, Страховий ринок.

Метою подальших досліджень в даному напрямі є обґрунтування інструментів впливу на страховий ринок України з метою його активізації та якісного і ефективного розвитку.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення та результати дослідження доповідалися та опубліковані в матеріалах науково-практичних конференцій («Конференція, присвячена Дню науки», м. Житомир, 15-19 травня 2023 р. та «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу», м. Житомир, 9-10 листопада 2023 р.).

Структура, зміст та обсяги роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних літературних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінки машинописного тексту, у тому числі 13 таблиць, 15 рисунків. Список використаної літератури нараховує 82 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУТНІСТЬ КАПІТАЛУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

1.1. Сутність, структура та функції страхового капіталу

В різні часи вчені намагалися з'ясувати поняття капітал. Класики політичної економії А. Сміт і Д. Рікардо розглядали капітал як нагромаджену працю, запас, саме ту його частину, що придатна для подальшого використання і приносить дохід. Переважна більшість сучасних західних науковців, розкриваючи матеріально-речовий зміст категорії капітал, пов'язують його з факторами виробництва, з процесом отримання доходу. Такий підхід наближений до розуміння сутності капіталу К.Марксом, який розглядав капітал як накопичену працю, як вартість, здатну до самозростання.

Сутність поняття “капітал страховика” формується під впливом особливостей і специфіки страхової діяльності. Страхова компанія, з одного боку, надає страхові послуги, а з іншого – акумулює значні фінансові ресурси і виступає інвестором або продавцем тимчасово вільних грошових коштів.

Поняття «капітал» є дуже ємке та його тлумачення відображає хід розвитку всієї економічної науки. Так, за час еволюції цієї фундаментальної категорії, під капіталом розуміли гроші, природні та виробничі ресурси й потужності, багатство, вартість, що здатна приносити додану вартість, блага та їх потік, фінансові ресурси, фінансові інструменти, знання, культура тощо. Таким чином, можна зробити висновок про те, що капітал є динамічною категорією та набуває різних форм і змісту на різних стадіях свого формування й використання відповідно стадіям функціонування підприємства [68]. Отже, капітал будь якого підприємства, і страхового у тому числі, формується за рахунок залучення зовнішніх та внутрішніх джерел, складається з матеріальних та нематеріальних активів, які здатні приносити дохід та здійснює свій кругообіг.

Капітал страховика формується під впливом особливостей і специфіки страхової діяльності. Страхова компанія, з одного боку, надає страхові послуги, а з іншого - акумулює значні фінансові ресурси і виступає інвестором або

продавцем тимчасово вільних грошових коштів.

Термін «страховий капітал» Н. Нагайчук порівнює з банківським капіталом і, поділяючи думку А. Вожжова, робить висновок, що капітал страхової компанії - це всі ресурси, які перебувають у її розпорядженні [19, с. 83]. На думку Н. Нагайчука, капітал страховика є основою його діяльності й сукупності фінансових ресурсів: власних, залучених чи позичених, які перебувають у розпорядженні страховика і використовуються для забезпечення його діяльності та отримання прибутку [44, с. 108].

На думку О. Гаманкової, капітал страховика у грошовій формі - це фінансові ресурси, які знаходяться у його розпорядженні. Отже, науковець пропонує ототожнювати поняття «фінансові ресурси» і «капітал», оскільки перший є капіталом, представленим у грошовій формі [20, с. 26]. Таку позицію поділяє й О. Ромащенко, який, розглядаючи фінансові ресурси страхового ринку, має на увазі його капіталізацію [60].

А. Василенко розглядає капітал страховика з інвестиційних позицій і зазначає, що на стадії залучення він переважно перебуває у грошовій формі, а в подальшій інвестиційній діяльності страховика частина капіталу трансформується в активи, формуючи інвестиційний портфель страховика. Отже, науковець допускає існування капіталу страхової компанії у двох формах: грошовій і в формі інвестованих активів [17].

Німецький вчений ХХ ст. Р. Гільфердинг вказує на існування фінансового капіталу (об'єднання промислового і банківського), який містить нові форми: банківський, страховий, пенсійний, інвестиційний тощо. На думку В. Кузьмінського, банківський і страховий капітал - це складові фінансового капіталу, який представлений на ринку сукупністю фінансових посередників і має на меті формування інвестиційного потенціалу [38, с. 125].

Л. Кузнєцова вважає, що виконання своїх прямих функцій фінансовими посередниками, до яких зачисляємо і страхові компанії, реалізує досягнення їх головного завдання, а саме: забезпечення ефективного розміщення наявного капіталу шляхом акумуляції та інвестування грошових ресурсів фізичних та

юридичних осіб [37].

Проаналізувавши трактування науковців, можна дійти висновку, що капітал страхової компанії - це фінансові ресурси, що являють собою сукупність власних, залучених чи запозичених грошових коштів або активів у матеріальній чи нематеріальній формі, використовуються для забезпечення діяльності страхової компанії й отримання прибутку.

Капітал страховика є основою його діяльності й сукупністю фінансових ресурсів: власних, залучених і позичених які перебувають у розпорядженні страховика, використовується для забезпечення його діяльності та отримання прибутку. Тому досить важливою є організація процесу управління капіталом страховика, його обсягом і структурою.

Власні фінансові ресурси - це такі, що належить страховикові на правах власності; вони представлені зареєстрованим (пайовим) капіталом, додатковим і резервним капіталом та включають нерозподілений прибуток та інші резерви (рис. 1.1).

Зареєстрований (пайовий) капітал – це зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства.

Додатковий капітал включає емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість); сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал; вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, накопичені курсові різниці, які відповідно до П(С)БО 21 відображають у складі власного капіталу; інші складові додаткового капіталу.

Резервний капітал - це суми резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку компанії.

Цілісні властивості власного капіталу проявляються в його функціях, основними з яких є захисна, оперативна та регулююча.

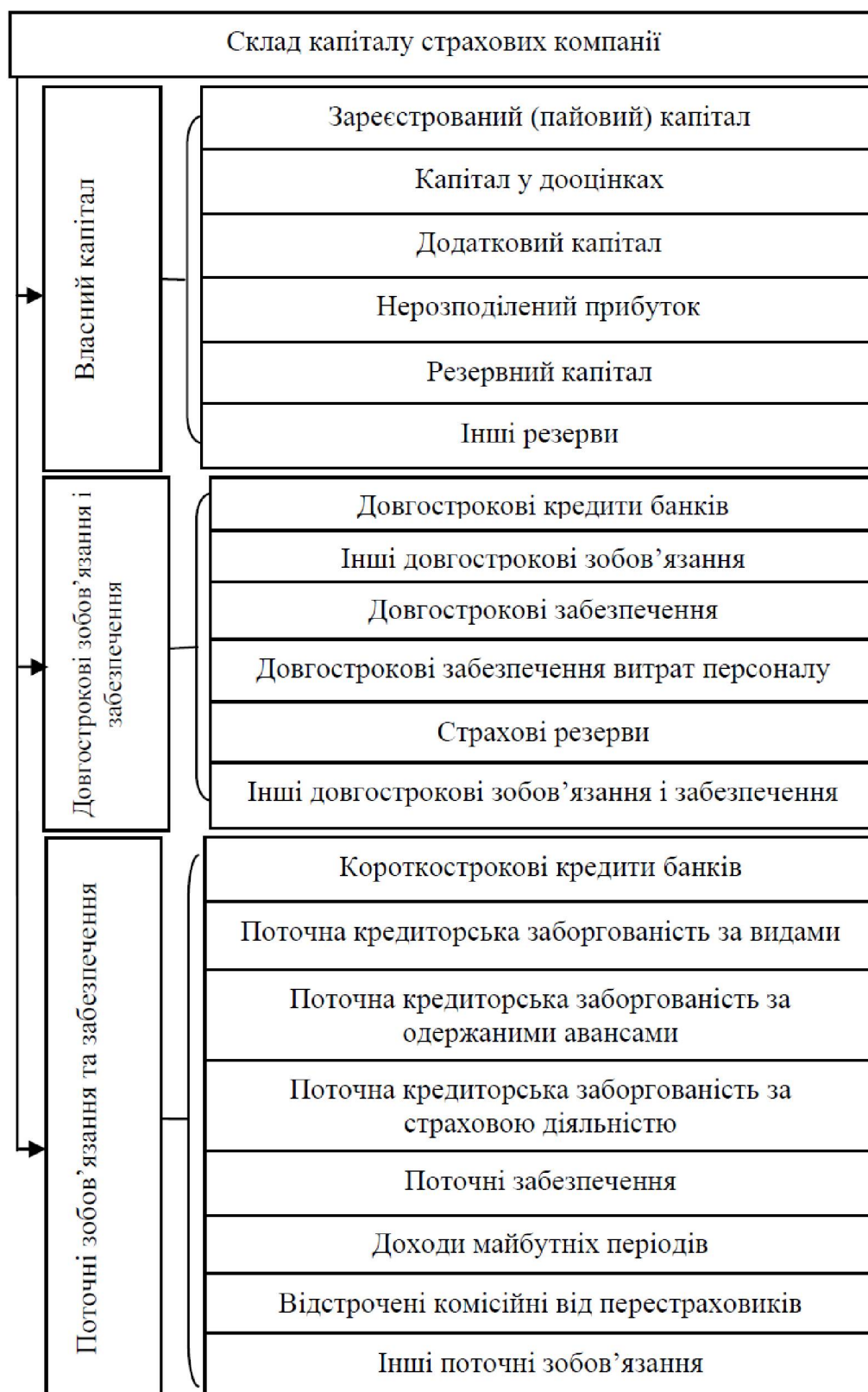

Рис. 1.1. Склад капіталу страхової компанії [66]

Призначення захисної функції власного капіталу страхової компанії проявляється в тому, що власний капітал виступає як гарантія своєчасного

виконання страховиком у повному обсязі всіх зобов'язань у разі настання непередбачуваних подій та за умови, що всі інші джерела відшкодувань втрат вичерпані.

До таких зобов'язань відносяться: здійснення страхових відшкодувань при настанні страхових випадків; повернення страхових платежів у разі довгострокового припинення дії договорів страхування; виплата заробітної плати персоналу та ін.

Таким чином, власний капітал виступає як захист від різних ризиків, впливу яких зазнає фінансова установа в процесі своєї діяльності та які не можуть бути покриті за рахунок інших джерел [66].

Оперативна функція проявляється від моменту створення страхової компанії. На цьому етапі власний капітал відіграє стартову роль, оскільки за рахунок коштів статутного капіталу акціонери або учасники можуть придбати необхідне приміщення, обладнання, найняти персонал. У процесі подальшої діяльності оперативна функція проявляється і в тому, що власний капітал є ресурсом для організаційного розвитку страховика, розширення присутності на вже освоєних сегментах ринку та завоювання нових, залучення нових клієнтів та надання нових послуг.

Враховуючи захисну функцію власного капіталу страхової компанії, регулюючі органи встановлюють для страховиків нормативи, в основі яких лежить розмір власного капіталу та контролюють їх виконання з метою захисту інтересів споживачів страхових послуг. У результаті власний капітал виконує регулюючу функцію, при цьому проблеми, пов'язані з визначенням його нормативного розміру, вирішуються на міжнаціональному та національному рівнях.

Страховий капітал та його складові виконують мікро- та макроекономічні функції. Зокрема, мікроекономічні функції показують призначення та роль страхового капіталу в процесі розвитку страхової компанії. Макроекономічні функції характеризують зовнішній прояв властивостей страхового капіталу та його складових елементів у страховій системі.

Страховий капітал та його складові виконують наступні мікроекономічні функції:

- стартову, яка властива лише для новоствореної страхової компанії. Капітал виступає основою для створення, організації та функціонування страхової компанії, джерелом отримання доходів – засобів функціонування та розвитку страхової компанії до часу накопичення достатнього обсягу залученого та позиченого капіталу;

- захисну – для коштів страхувальників, застрахованих та перестраховиків. Капітал дозволяє, у випадку здійснення непередбачених негативних ситуацій, продовжувати здійснювати операції, обслуговувати клієнтів, оскільки збитки покриваються за рахунок резервів, які входять до складу капіталу. У випадку нестачі резервів на покриття збитків, коли сформованих коштів не вистачає, вони покриваються за рахунок статутного капіталу, а не за рахунок залучених чи позичених засобів;

- підтримки довіри серед населення. Страховий капітал повинен бути достатньо великим для забезпечення страхувальників в тому, що страховик спроможний задовольнити їх потреби у разі настання страхового випадку;

- забезпечення оперативної діяльності страхової компанії. Капітал слугує основою для розвитку страхової компанії, розроблення та впровадження нових страхових послуг,

- для підтримки і захисту від ризику, пов'язаного з наданням цих послуг;

- економічної безпеки, яка спрямована на усунення чи зменшення ризику діяльності страхової компанії. Безпека страхової компанії тісно пов'язана з ризиками та загрозами, які залежать від часу створення страховика, його розмірів, величини капіталу, виду страхових послуг, які ним надаються. При високому ступені ризику надання страхових послуг у страховій компанії повинен бути належний розмір власного капіталу;

- управлінську, яка дозволяє виявити ступінь участі акціонера в прибутку, брати участь в управлінні страховою компанією. Статутний капітал страхової компанії формується у грошовій формі і лише 25% статутного фонду може бути

у формі державних цінних паперів [79];

- регулюючу, яка полягає в тому, що через встановлення розміру власного капіталу регулюючі та наглядові органи впливають на діяльність страхової компанії. До регулюючої функції страхового капіталу належить використання капіталу з метою обмеження інвестицій;

- розподільну, яка полягає у розподілі страхового капіталу між акціонерами за результатами фінансового року. Частина страхового капіталу та його складових іде на збільшення статутного капіталу та підвищення рівня капіталізації страхової компанії, частина направляється на формування резервного капіталу;

- забезпечення прибутку – чим більший капітал страхової компанії, тим більше послуг вона може надавати, внаслідок чого збільшуються можливості одержання прибутку. Від достатнього розміру страхового капіталу залежить стабільність та забезпечення зростання прибутків страхової компанії.

Серед функцій, які виконує страховий капітал та його складові, можна виділити низку макроекономічних функцій:

- сприяння і підтримки конкуренції у страхуванні, завдяки якій страховий капітал стимулює розвиток конкурентного середовища між страховими компаніями;

- стабілізаційну, яка сприяє фінансовій стабільності та розвитку страхової системи;

- стимулюючу, що забезпечує розвиток страхування, стимулювання ефективної діяльності страхових компаній, а також розширення асортименту страхових послуг;

- стратегічну, за допомогою якої формування капіталу страхової компанії

- спрямовується на стратегічні цілі: здійснення стратегічного інвестування, відкриття філій, виходу на зовнішні ринки і здійснення міжнародного страхового бізнесу тощо [79].

Розглянувши функції, які виконує страхова компанія, можна зробити висновки, що капітал страхової компанії є важливим інструментом для

забезпечення поточної діяльності страхової компанії. Таким чином, сутність страхового капіталу слід розглядати з позицій мети й завдань створення та функціонування страхової компанії як фінансового інституту. Такий підхід допомагає визначити джерела формування капіталу й напрями їх втілення в активах страховика.

Оскільки статутний капітал від самого початку заснування страхової організації формує основу її фінансової стійкості, його розміру і структурі приділяється значна увага з боку як страховиків, так і наглядових органів [66].

Державна політика відносно постійного підвищення законодавчих вимог до статутних фондів вітчизняних страховиків є абсолютно виправданою. Вона обумовлена тією особливою роллю, яку відіграє статутний капітал страхової компанії, особливо на початку її діяльності, коли жодних інших джерел протистояння можливим збиткам у страховика просто не існує. Наявність необхідного та достатнього статутного фонду страховика збільшує фінансові можливості виконання страхових зобов'язань, гарантує його платоспроможність.

Отже, статутний капітал у страховій діяльності має дещо інше призначення, ніж у інших підприємств. Він не тільки забезпечує статутну діяльність страховика (як у інших суб'єктів господарювання), а й слугує джерелом покриття страхових виплат у разі недостатності інших коштів. Через те, що статутний капітал від самого початку заснування страхової компанії формує основу її фінансової стійкості, його розміру і структурі приділяється дуже велика увага як з боку страховиків, так і з боку наглядових органів. Тому початкові (мінімальні) розміри статутних капіталів страховиків є законодавчо встановлюваними та контрольованими в переважній більшості країн світу, і в Україні також.

За сучасними підходами власний капітал страхової компанії розділяють на капітал першого та другого рівня, як в банківській системі (табл. 1.1).

Залучений капітал страховика складається з довгострокових та поточних зобов'язань та забезпечень і знаходить своє відображення в II та III розділі пасиву балансу.

Таблиця 1.1

Градація власного капіталу страхової компанії [66]

Капітал	Стаття	Зміст статті
Першого рівня	Власний капітал за мінусом нематеріальних активів	Відображає частку фінансових ресурсів, сформованих за участю власників. Виступає певною гарантією для забезпечення виконання компанією своїх зобов'язань у разі нестачі коштів страхових резервів
Другого рівня	Страхові резерви та інший позиковий капітал	Відображає зобов'язання страховика перед страхувальниками та іншими кредиторами

З економічної точки зору фінансовий капітал страховика являє собою (рис. 1.2):

– об'єкт економічного управління і є носієм економічних характеристик, що діє у сфері економічних відносин та економічної діяльності страховика, таким чином потребує управління з постійним застосуванням розроблених тактичних та стратегічних рішень щодо його обсягів та структури;

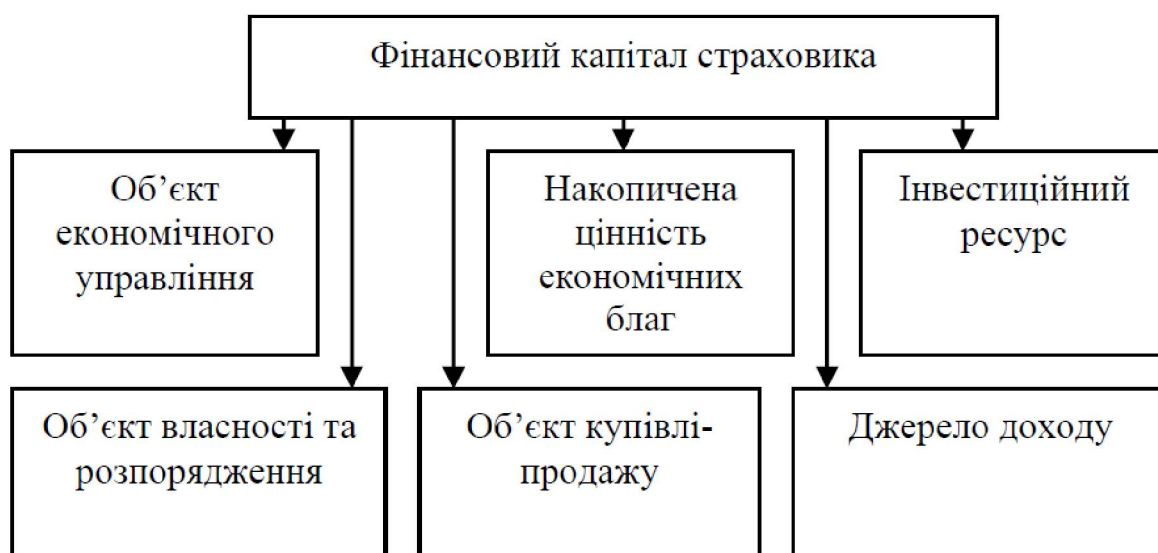

Рис. 1.2. Економічна сутність фінансового капіталу страховика [66]

– накопичену цінність економічних благ у фінансовій формі, що можуть бути представлені страховими резервами, нерозподіленим прибутком, акціями, облігаціями;

- інвестиційний ресурс, який розкривається через економічну природу фінансового капіталу страховика, що призначений для інвестування, та наявність джерел інвестиційної діяльності в кожному потоці коштів, що проходять через страхову організацію;

- джерело доходу - за умови ефективного використання у економічному процесі забезпечить отримання доходу та підвищення фінансового добробуту його власників;

- об'єкт купівлі-продажу - внаслідок існування попиту та пропозиції, є об'єктом купівлі-продажу на фінансовому ринку, де страховики здійснюють свою діяльність у статусі небанківських фінансових посередників, забезпечуючи потреби у інвестиційних ресурсах та за рахунок реалізації отримуючи додаткові фінансові можливості. Кількісним виразом ціни переважно є рівень середньорічної ставки дохідності капіталу;

- об'єкт власності та розпорядження як об'єкт підприємницької діяльності є носієм прав власності та розпорядження [26].

Таким чином, капітал страхової компанії має свою структуру, виконує певні функції, повинен бути достатнім для виконання своїх зобов'язань та здійснення ефективної діяльності.

1.2. Механізм управління капіталу страхових організацій

Формування капіталу страхових компаній – це процес, за допомогою якого страхові компанії залучають фінансові ресурси, керують їхніми потоками та перетворюють їх у певні форми капіталу, які можуть гарантувати їхню фінансову стабільність у будь-який час. Особливості складу та структури капіталу страхової компанії залежать від її видів діяльності:

- Поточна страхова діяльність включає страхові виплати, доходи, витрати та інші грошові потоки, пов'язані з операціями зі страхування, співстрахування та перестрахування;

- Інвестиційна діяльність страхових компаній включає фінансові потоки,

пов'язані з купівлею-продажем цінних паперів, нерухомості та інших інвестиційних активів;

– Фінансова діяльність охоплює рух коштів, що використовуються для випуску акцій і викупу раніше проданих акцій, отримання кредитів і погашення боргів.

Розглянемо джерела формування капіталу страхової компанії (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Джерела формування капіталу страхової компанії [58]

Акцентуємо увагу на власному капіталі та його складових. Власний капітал страхової компанії складається з статутного капіталу, додаткового та резервного капіталу, нерозподіленого прибутку. Розмір власного капіталу страховика створює умови для оптимальної організації тарифної, інвестиційної та перестрахової політики компанії, забезпечуючи фінансову стійкість страховика.

У деяких випадках до власних засобів можна віднести сформовані за рахунок чистого прибутку страховика фонд споживання і фонд нагромадження. Вони вільні від будь-яких зовнішніх зобов'язань, тому в закордонній практиці їх прийнято називати "вільними резервами" чи "резервом платоспроможності"

(маржею).

Маржа (запас) платоспроможності є механізмом забезпечення гарантії платоспроможності страхової компанії, оскільки саме платоспроможність є основною ознакою фінансової стійкості страховиків.

Під стійкістю господарства (народного в цілому, його значної частини або окремої організації) розуміється здатність господарства зберігати нормальний стан при малих і переважно випадкових змінах в його діяльності. Фінансова стійкість підприємства є своєрідним дзеркалом, стабільно формується ситуація перевищення доходів над витратами. Вона відображає стан вільного розпорядження підприємством коштами та ефективного використання фінансових ресурсів. Плавний процес виробництва та продажу продукції, а також витрати на розширення та оновлення. Визначення меж фінансової стійкості підприємства є одним із найважливіших економічних питань в умовах переходу до ринку, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до банкрутства підприємства та нестачі коштів для розвитку виробництва, а надлишок може гальмувати розвиток і збільшувати витрати. підприємств з надлишковими запасами і резервами. Тому фінансова стійкість має відображатися в тому стані, за якого фінансові ресурси відповідають вимогам ринку та забезпечують потреби розвитку підприємства.

Важливе значення для успішного розвитку та стабільності страхового бізнесу має забезпечення фінансової стабільності страхових установ. Однак якщо керівництво більшості виробничих компаній знає, коли і скільки вони повинні платити своїм діловим партнерам, суму та умови, на яких має бути погашений кредит і сплачені відсотки, то страхові компанії знають умови та суму своїх позик. Зобов'язання приймаються лише в орієнтовному вигляді (передається ризик роботи системи). Тому в страховій діяльності важлива не тільки здатність організації платити за своїми зобов'язаннями, а й здатність виконати свої зобов'язання в разі будь-якої несприятливої зміни обставин (у гіршому випадку). страхова компанія.

Економічні та розумні страхові тарифи є запорукою забезпечення

фінансової стійкості страхових компаній, страхових резервів, достатніх для виконання зобов'язань за договорами страхування, соціального страхування, перестрахування та взаємного страхування, власних фондів, перестрахування. Страхові резерви і власні кошти страховика повинні бути забезпечені активами, відповідними вимогам диверсифікації, ліквідності, зворотності і прибутковості.

Для гарантій досить надійного страхового захисту необхідна наявність відпо-відних засобів, що використовуються для того, щоб проводити страхові виплати. Розмежування цих витрат і виплат за часом вимагає достатнього розміру власного капіталу, який гарантує подальше існування страхового підприємства. Спроба досягти цих гарантій можлива при наявності двох компонентів: оптимального розміру і структури власного капіталу і достатніх страхових резервів.

До складових елементів власного капіталу страховика належать статутний капітал, резервний фонд, сформований за рахунок прибутку, і нерозподілений прибуток. У ряді випадків до власних коштів можна віднести сформовані за рахунок чистого прибутку страховика фонд споживання і фонд нагромадження. Загальним для них є те, що вони вільні від будь-яких зовнішніх зобов'язань, тому в зарубіжній практиці їх прийнято називати «вільні резерви» або «резерви платоспроможності» (маржа) [65].

Власний капітал формується з двох джерел: внеску засновника в капітал і прибутку, отриманого від діяльності страхової компанії, і відображається в першій частині балансу, пасивах.

Власний капітал формується за рахунок внеску засновника в капітал і додатково доповнюється прибутком від страхової діяльності, доходом від інвестиційного капіталу, а також шляхом збільшення частки засновника та випуску додаткових акцій (емісії).

Статутний капітал страхової організації формується грошовими внесками її учасників-засновників як одноосібно (в приватних компаніях), так і колективно учасників акціонерного товариства.

Відповідно до вимог бухгалтерського обліку додатковий капітал

розподіляється в структурі власного капіталу. Джерелами формування додаткового капіталу є: кошти, отримані від переоцінки основних засобів; емісійний дохід, отриманий від розміщення акцій; кошти, безоплатно передані іншими організаціями.

Іншим складовим елементом власного капіталу є так званий резервний капітал (до недавнього часу резервний фонд у світовій практиці часто носить назву «резерви капіталу»). Методика формування резервного капіталу страхових організацій не є унікальною для галузі, а відповідає загальним принципам організації господарської діяльності підприємств. Він не бере на себе фінансових зобов'язань і є доповненням до статутного капіталу. Резервний капітал створюється відповідно до законодавства та установчих документів. Частина прибутку використовується для його формування до досягнення певного розміру статутного капіталу. За певних обставин резервний капітал може бути використаний для покриття непродуктивних втрат і збитків або для погашення корпоративних облігацій і викупу акцій компанії, коли немає інших засобів. Це резервний фонд страхової компанії, який використовується у разі недостатності коштів, пов'язаних з внутрішньобудинковими розрахунками. Така ситуація може зробити страхову компанію збитковою на багато років. Цей резерв формується і використовується відповідно до законодавства про акціонерні товариства. Крім внесків акціонерів, резерви капіталу можуть створюватися за рахунок того, що власники підприємства відраховують страховику кошти в розмірі, що перевищує розмір заявленого статутного капіталу. У вітчизняній практиці такі резерви прийнято називати резервними фондами. Це можуть бути спеціальні засоби, що використовуються в певних цілях. Однак ці запаси, як правило, можуть створюватися і за рахунок випуску нових акцій, якщо їх емісійний курс вище номінальної вартості. Різниця (за вирахуванням витрат по випуску акцій) відраховується в резервний фонд.

Інший вид резервів є так звані відрахування від прибутку в резервний фонд. Це кошти, отримані в результаті власної діяльності страховика, які до того ж вже піддавалися оподаткуванню податками. За рахунок відрахувань від чистого

прибутку страховика формуються фонд споживання і фонд нагромадження. На перший погляд, визнання їх власними резервами викликає сумнів, так як вони мають цільове призначення, яке не належить до власне страхової діяльності. Разом з тим, враховуючи, що ці кошти не пов'язані будь-якими зовнішніми зобов'язаннями, їх за певних умов можна віднести до вільних резервів.

Деякі автори вважають, що власний капітал в цілому і статутний капітал зокрема для страхової організації не мають особливого значення, оскільки для виконання зобов'язань перед страхувальниками формуються цільові страхові резерви. Такий підхід, на наш погляд, не зовсім вірний. З метою забезпечення фінансової стійкості страховика, як в Росії, так і за кордоном, законодавчо встановлюється мінімальний розмір статутного капіталу, необхідного для початку діяльності. Це пов'язано, з одного боку, з тим, що на початковому етапі у страхової організації немає інших засобів для виконання зобов'язань за договорами страхування, крім статутного капіталу, оскільки надходження страхових внесків в перший час дуже мала. З іншого боку, великий розмір стартового капіталу дозволяє підприємству більш впевнено планувати свою поведінку на ринку, здійснювати досить великі операції і, отже, мати можливість вистояти в конкурентній боротьбі. Крім того, що сплачуються страхувальниками страхові внески, що є основним джерелом формування страхових резервів, вносяться за обмежений період, в той час як страхова організація створюється на невизначений, як завгодно довгий, термін. Тому при створенні страхової організації основна увага повинна приділятися розмірами та структурою статутного капіталу, тобто основа фінансової стійкості страховика закладається ще при його установі. Значення статутного капіталу і в цілому вільних резервів не зменшується і тоді, коли страховик діє на ринку тривалий час. Їх роль в забезпеченні фінансової стійкості поточної діяльності при цьому не менш важлива, ніж роль страхових резервів, так як навіть найточніший розрахунок страхових резервів є лише припущенням, і в силу цього при самому стабільному портфелі і найнадійніших статистичних обґрунтуваннях і математичних методах зберігається небезпека коливання збитковості в несприятливу для страховика

сторону. Це може бути наслідком його невдалої тарифної політики яких небажаних змін в структурі договорів, знецінення активів (нерухомості, цінних паперів тощо) в силу погіршення загальної економічної ситуації, пред'явлення страхувальниками додаткових претензій по страхових виплатах, які страховик вже вважав врегульованими, і т.д. До того ж ситуація може скластися таким чином, що для підтримки своїх позицій на ринку страховику необхідно буде розширити спектр здійснюваних операцій, що потребують в перший час прийняття ризиків, не забезпечених вже наявними страховими резервами, які призначені для покриття зобов'язань виключно за діючим портфелем договорів.

Багаторічний аналіз діяльності зарубіжних страхових компаній виробив вимога – крім страхових резервів, сформованих адекватно прийнятим страховим зобов'язанням, страховик повинен мати достатні вільними резервами.

Статутний капітал призначений для забезпечення статутної діяльності підприємства і може бути використаний для покриття витрат по страхових виплатах за браку коштів страхових резервів і поточних надходжень страхових внесків. Статутний капітал формується в порядку і розмірах, визначених законодавством та установчими документами.

Встановлена нова шкала мінімального розміру сплаченого статутного капіталу, яка значно збільшує його розміри.

Власні кошти страховиків (за винятком товариств взаємного страхування, які здійснюють страхування виключно своїх членів) включають в себе статутний капітал, резервний капітал, додатковий капітал, нерозподілений прибуток.

Мінімальний розмір статутного капіталу страховика визначається на основі базового розміру його статутного капіталу, рівного 30 млн р., і таких коефіцієнтів:

1 - для здійснення страхування об'єктів особистого страхування, пов'язаного із заподіянням шкоди життю, здоров'ю громадян, наданням їм медичних послуг (страхування від нещасних випадком і хвороб, медичне страхування), а також для здійснення майнового страхування;

2 - для здійснення страхування об'єктів особистого страхування, пов'язаного

з дожиття громадян до певного віку або строку, зі смертю, з настанням інших подій в житті громадян (страхування життя);

3 - для здійснення перестраховування, а також страхування в поєднанні з перестраховуванням [65].

Внесення до статутного капіталу позикових коштів і знаходиться в заставі майна не допускається.

Надійність, фінансова стійкість роботи страхової організації дуже добре проглядається при аналізі власного капіталу. Тут дуже важливий показник рівня власного капіталу, що характеризує забезпеченість активів. Аналітики віддають перевагу стабільності цього коефіцієнта на досить високому рівні (не нижче 0,2). Чим вище частка власних коштів, тим вище оцінюється фінансова стійкість страховика. Даний коефіцієнт ряд авторів називають коефіцієнтом автономії, тобто його збільшення свідчить про зростання фінансової незалежності, зниженні ризику фінансових труднощів в майбутньому. Разом з тим дуже важливо для характеристики рівня платоспроможності, щоб власний капітал перевищував величину позикового капіталу.

Управління капіталом належить до основних завдань фінансового менеджера на будь-якому підприємстві, оскільки обсяг, структура та вартість капіталу істотно впливають на основні показники фінансово-господарської діяльності цього підприємства та, загалом, на ефективність його діяльності.

Управління капіталом – це система принципів і методів розроблення і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства [23].

Управління капіталом страхової організації спрямоване на виконання основних завдань (рис. 1.4).

Головним завданням управління капіталом є з одного боку - досягнення максимального фінансового благополуччя власників страхової компанії максимізацією ринкової вартості, а з іншого - формування його оптимальної структури з урахуванням гарантованого рівня дохідності й ризику.

Завжди виникають конфлікти між економічними інтересами акціонерів і кре-диторів, власників і страхувальників, постає проблема вибору між тим, спряму-вати кошти в інвестиції чи виплатити дивіденди; першочерговим інвестуванням коштів і погашенням зобов'язань; формуванням вільних резервів тощо.

Рис. 1.4. Завдання та чинники, що обумовлюють управління капіталом страхової компанії

До основних завдань управління капіталом, відносяться, зокрема, наступні: оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання; забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства під час його розвитку; забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників; забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства; оптимізація обороту капіталу; забезпечення своєчасного

реінвестування капіталу [23].

Характер управління капіталом і ступінь розмаїття і складності фінансових відносин страхової організації обумовлюються кількома чинниками:

1. організаційною формою, в якій створена страхова компанія. Організаційна форма впливає на розмір та структуру статутного капіталу, на порядок формування резервного фонду, на порядок розподілу прибутку і сплату дивідендів, на розподіл відповідальності за зобов'язаннями страхової організації між її учасниками; внутрішньою структурою страхової організації [23].

З огляду на внутрішню структуру існують прості та складні страховики. Прості організації не мають відокремлених підрозділів - філій та представництв. Складні організації мають однорівневу або дворівневу систему відокремлених підрозділів. Грошові кошти філій включені в кругообіг коштів головної фірми, і це його ускладнює, бо дає змогу маневрувати коштами для подолання внутрішніх дисбалансів, проведення політики диверсифікації щодо формування страхового та інвестиційного портфелів;

2. обсягом і структурою страхового портфеля страховика. Обсяг і структура страхового портфеля впливає на відносини із суб'єктами страхового ринку - страховими посередниками; перестраховиками; об'єднаннями страховиків. Ця взаємодія ускладнює кругообіг коштів страховика, створюючи нові канали їх надходження, розміщення, а також змінює структуру витрат страхової компанії, впливає на її фінансовий результат;

3. обсягом та структурою інвестиційного портфеля страховика. Цей обсяг визначає склад суб'єктів фінансових взаємовідносин, впливає на структуру грошових надходжень, обсяги та структуру фінансового результату страхової компанії.

Управління капіталом (пасивом балансу) здійснюється за допомогою оцінки його вартості.

Під вартістю (або ціною) капіталу розуміють відношення витрат з обслуговування залученого капіталу до величини цього капіталу. Виражається вартість капіталу у процентах і показує, яку суму потрібно заплатити за

користування одиницею фінансових ресурсів з певного джерела, як правило, протягом року [11, с. 19].

Оцінка вартості капіталу страховика базується на:

- оцінці вартості окремих елементів власного капіталу страховика;
- оцінці вартості окремих елементів залученого, позикового капіталу;
- оцінці середньозваженої вартості капіталу страховика.

Відоме вплив на забезпечення фінансової стійкості страховика надає його організаційно-правова форма. Перевага акціонерних товариств відкритого типу полягає в наступному: вони мають найкращі можливості для залучення капіталу в страховий бізнес через продаж своїх акцій, здійснювану як на етапі створення, так і в період проведення страхової діяльності. Це позитивним чином впливає на забезпечення фінансової стійкості, оскільки дозволяє при необхідності збільшувати розмір статутного капіталу, тобто вільних резервів. Тому створення страхових організацій в формі закритих акціонерних товариств, статутний капітал яких розподілено між вузьким колом власників, небажано. До того ж вони менш доступні для контролю з боку громадськості. Ще одна перевага відкритого акціонерного товариства полягає в тому, що якщо акціонер побажає звільнитися від своєї частки в статутному капіталі такого товариства, то він може це зробити тільки шляхом продажу акцій на вторинному фінансовому ринку, оскільки акціонерне товариство відкритого типу не повинно викуповувати свої акції. Що стосується, скажімо, товариств з обмеженою відповідальністю, то член суспільства має право в будь-який момент вийти з нього без згоди інших учасників, отримавши свою частку в загальному капіталі, що може підірвати фінансову стійкість такого страховика [65].

Серед принципів, актуальних для управління фінансовою стійкістю страхової організації, можна виділити чотири групи принципів [10]:

- загальні принципи менеджменту;
- принципи фінансового менеджменту;
- принципи ризик-менеджменту;
- специфічні принципи управління фінансовою стійкістю страхової

організації (рис. 1.5).

Фінансова стійкість страхової компанії залежить від зовнішніх і внутрішніх факторів, які не завжди добре впливають на неї, тому успішне функціонування страховика визначається саме стійкістю до такого роду негативних чинників.

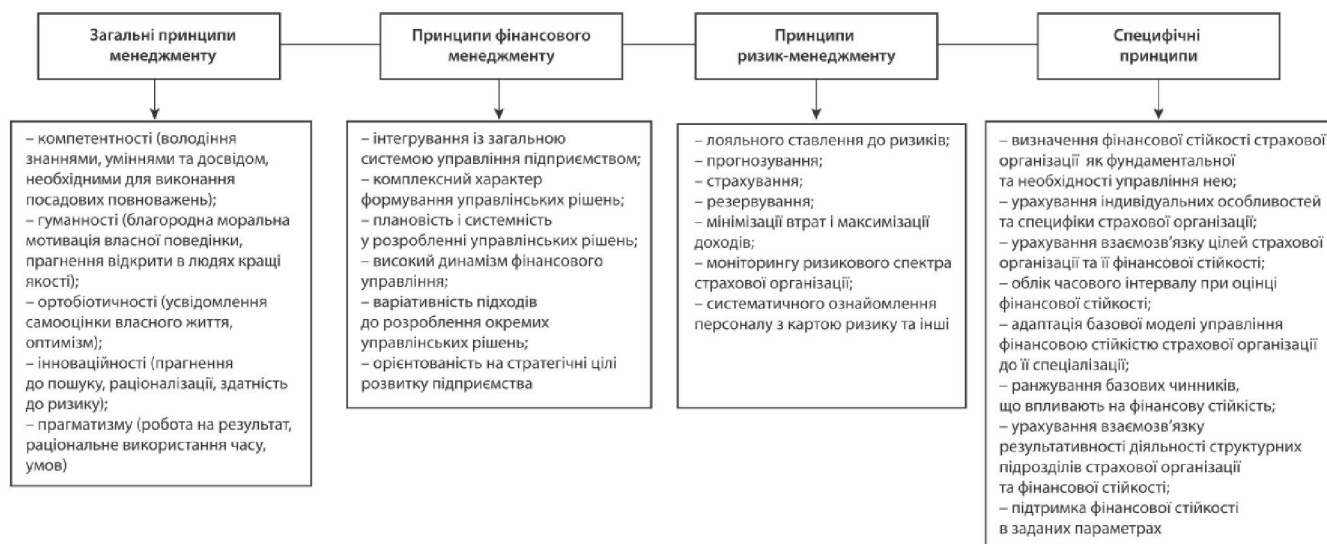

Рис. 1.5. Принципи управління фінансовою стійкістю страхової організації [45]

До факторів зовнішнього впливу відносять економічні, соціальні, психологічні та екологічні фактори, прикладом яких є рівень інфляції, кон'юнктура страхового ринку, грошово-кредитна політика, рівень освіченості населення.

Фактори внутрішнього впливу визначаються розміром власного капіталу, тарифною політикою, діловою репутацією страхової компанії, кількістю резервів, збалансованістю активів і пасивів, страхового портфеля, стратегією розвитку підприємства тощо [46].

Одним із пріоритетних напрямків страховика має бути управління внутрішніми факторами впливу на фінансову стійкість, адже за зовнішніми факторами страхова компанія практично не може здійснювати контроль та дуже важко ефективно їм протистояти [14].

Зазвичай, вчені-економісти виділяють такі основні чинники стійкості

страхової компанії, як: достатній розмір власного капіталу і страхових резервів, необхідних для виконання свої зобов'язань; оптимальний рівень тарифної політики; збалансованість страхового портфеля; надійність механізму перестраховування та високий рівень платоспроможності страхової компанії.

Управління фінансовою стійкістю страхової організації, як і будь-яке інше управління, ґрунтується на певному механізмі. Механізм управління фінансовою стійкістю страхової організації являє собою сукупність елементів впливу на процес розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з фінансовою стійкістю страхової організації (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Механізм управління фінансовою стійкістю страхової компанії [45]

Система зовнішнього оцінювання та регулювання фінансової стійкості страхової організації включає:

1. Державне нормативно-правове регулювання діяльності страхової організації.
2. Ринковий механізм регулювання діяльності страхової організації.
3. Система зовнішньої оцінки фінансової стійкості страхових організацій і їх ранжування (рейтингові агентства, державні органи різних рівнів, кредитні організації, зовнішні аудитори, різні суб'єкти фондового ринку та ін.).

Серед важелів управління фінансовою стійкістю страхової компанії варто виділити загальні (характерні для фінансового механізму організацій взагалі: ціна, прибуток, грошовий потік, внутрішня стратегія компанії, інвестиційний портфель та інші) та специфічні (актуальні для механізму управління фінансовою стійкістю страхової організації: страхові резерви, власний капітал,

страховий тариф, страхова сума, франшиза, страховий портфель, маржа платоспроможності та інші).

Серед інструментів управління фінансовою стійкістю страхової організації також варто виділити загальні (платіжні, кредитні, депозитні інструменти та інструменти інвестування) та специфічні (договір страхування, страховий поліс, договір перестрахування, внутрішня фінансова звітність, бордеро премій у перестрахуванні та інші).

Методи управління фінансовою стійкістю страхової організації поділяють на загальні та специфічні.

До загальних методів належать економіко-статистичні, економіко-математичні, експертні методи (при виборі варіантів інвестування, в процесі андеррайтингу тощо), методи дисконтування та нарощення вартості (застосовуються в накопичувальному страхуванні), методи диверсифікації (при здійсненні інвестиційної діяльності, формуванні страхового портфеля).

До специфічних методів належать методи моделювання зміни фінансової стійкості, комунікації, перестрахування, превентивні методи (ухилення від ризиків, запобігання збиткам), методи інвестування, розрахунку тарифів та величини страхових резервів [10].

Страховий ринок посідає важливе місце в системі фінансових механізмів захисту суспільства від несприятливих подій, будучи однією з найважливіших частин фінансового ринку та економічної інфраструктури країни. На сучасному етапі розвитку в Україні є ряд фінансово-економічних, політичних і соціальних проблем, які безпосередньо впливають на розвиток страхового ринку.

Так, принципи формування власних коштів страховика, викладені вище, з урахуванням дотримання вимог законодавства щодо мінімального розміру статутного капіталу, а також інших факторів, які забезпечують фінансову стабільність страхових організацій, на наш погляд, дозволять страховикам більш вільно маневрувати в умовах підвищеного ризику на фінансовому ринку і коригувати стратегії управління ризиками таким чином, щоб досягти найкращого результату в сенсі оптимального поєднання рівнів ризику і

прибутковості.

Ризики страхової компанії в залежності від місця знаходження у системі ризик менеджменту, умовно поділяються на такі групи: прийняті ризики й власні ризики (рис. 1.7).

Страхову компанію, через специфіку її діяльності в системі управління ризиками, можна одночасно розглядати із двох позицій.

Рис. 1.7. Класифікація ризиків страхової компанії у відповідності до їх місця у системі ризик-менеджменту [82]

З одного боку, саме страхування як вид основної діяльності є одним із методів управління ризиками, а з іншого — страховик, виступаючи в ролі суб'єкта господарювання, піддається певним ризикам. Власні ризики страхової компанії можна поділити на три групи: 1) операційні; 2) комерційні; 3) інвестиції.

Операційні ризики страхової компанії виникають при здійсненні основної (страхової) діяльності, тобто наданні страхового покриття за укладеними із клієнтами договорами. До операційних ризиків страховика можна віднести ризик недостатності страхового тарифу, ризик незбалансованого страхового портфеля, ризик відхилення ймовірності настання страхової події тощо.

Комерційні ризики страховика мають місце при здійсненні діяльності, не пов'язаної зі страховою чи інвестиційною діяльністю. Зокрема ризик не отримання коштів від посередників, податковий ризик тощо.

Інвестиційні ризики страхової компанії виникають при здійсненні інвестиційної діяльності і включають, наприклад, ризик ліквідності активів, ризик знецінення активів тощо.

В залежності від факторів впливу на діяльність страхової компанії ризики страховика підрозділяють на ті, які безпосередньо не пов'язані зі страховою діяльністю, і, відповідно на ті, що пов'язані зі страховою діяльністю (рис. 1.8).

Прийняті ризики страховика — це ризики, які приймаються ним свідомо за договорами страхування та перестрахування, власне цей ризик називається страховим ризиком.

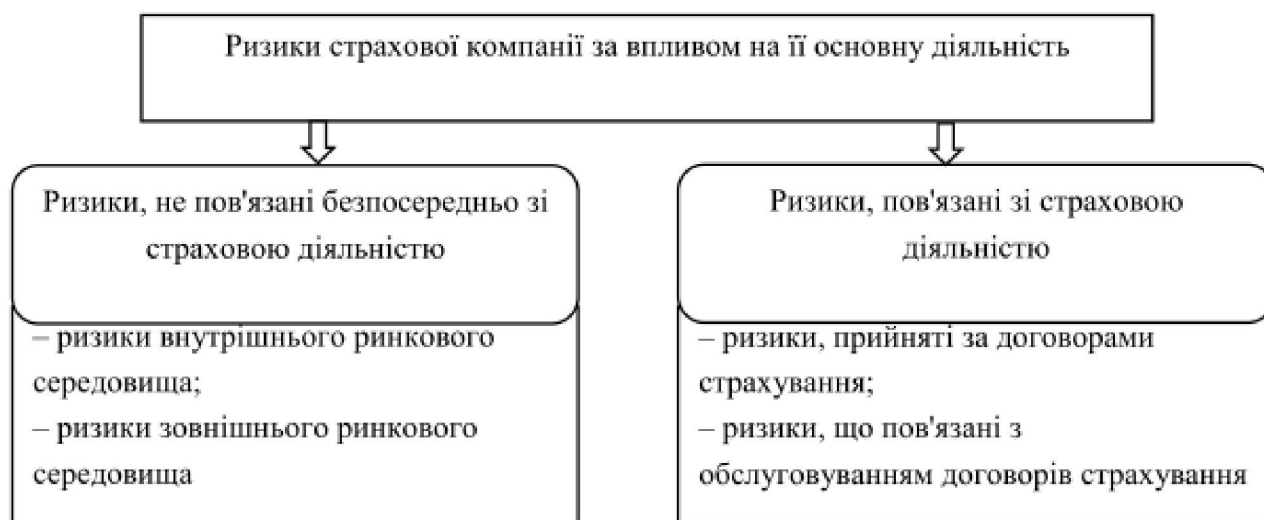

Рис. 1.8. Ризики страхової компанії за факторами впливу на її діяльність [82]

Групування ризиків повинно проводитися в залежності від цілей та рівня управління ризиками. Задля прийняття певного рішення необхідно чітко усвідомити усю сукупність ризиків та врахувати фактори впливу, для досягнення найбільш можливих позитивних результатів за допомогою моніторингу, контролю та управління. Ризик-менеджмент за економічним змістом являє собою систему управління ризиком і відносинами, що виникають у процесі його управління, яка спрямована на зниження ймовірності виникнення і мінімізацію можливих утрат [32]. Система ризик-менеджменту страховика базується на п'яти етапах (рис. 1.9).

Здатність повністю уникати ризику є найефективнішим, і в той же час найважливішим методом ухилення від ризику. Таким чином, уникнення ризику відбувається за допомогою наступних методів: відмова від ризикової діяльності;

альтернативні дії. Стратегія зниження або мінімізації ризику більшою мірою залежить від фінансово-господарської діяльності, що проводиться, і пов'язана з профілактичною (превентивною) функцією страхування. В історії страхування виділяють такі методи попередження: система страхових виплат, що заохочують зразковий захист майна від різних страхових випадків; система страхових санкцій, тобто відшкодування збитків, завданих з вини страхувальника, та права страховика розірвати страхування у разі порушення правил належного утримання застрахованого майна; система фінансово-профілактичних заходів.

Рис. 1.9. Етапи управління ризиками страховика [82]

Отже, ризик-менеджмент страховика включає виявлення основних видів ризиків, їх оцінки, розробку та реалізацію заходів стосовно їх оптимізації. Для уніфікації практичної реалізації ризик-менеджменту у вітчизняних страхових компаніях Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, видано Розпорядження "Про затвердження вимог до організації і функціонування системи управління ризиками у страховика" [54].

1.3. Сучасний стан наукових досліджень з питань управління капіталом страхової компанії

Зважаючи на сьогоднішні складні умови функціонування економіки України за умов пандемії COVID-19 та воєнного стану, постійної агресії з боку РФ, страховий ринок потерпає від низки системних та специфічних проблем, що потребує додаткової уваги та актуалізує проведення дослідження.

Проблемою нашого наукового дослідження є недосконалість управління фінансовою стійкістю страхової компанії, через що вона стає схильною до негативного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на ринку страхування, втрачає змогу динамічно розвиватися та нарощувати капітал. Причиною цього можуть стати недосконала система оцінки фінансової стійкості страхової компанії, дисбаланс активів і пасивів страхової компанії, недостатній розмір власного капіталу та резервів тощо [45].

Фінансова стійкість страхової компанії визначається комплексом заходів, спрямованих на врівноваження доходів і витрат з метою досягнення ефективного розвитку страхової компанії в умовах змінюваного економічного середовища.

У всьому світі капітал стає все більш важливим ресурсом в управлінні страховою діяльністю. Проблема управління капіталом страхових компаній в Україні стала особливо актуальною з прийняттям Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, одним з основних елементів якої є вимоги до підтримання належного рівня капіталу страховиків.

Дослідження стану ринку страхових послуг підтверджує наявність серйозних перешкод, що стримують його розвиток, і обумовлює необхідність вдосконалення державної політики ефективного регулювання страхового бізнесу з врахуванням загальнонаціональних економічних пріоритетів. На сьогоднішній день страховий ринок України стоїть на порозі великих змін і потребує пильної уваги з боку держави для вирішення багатьох питань.

За роки ринкових реформ вдалося вивести ринок страхування на новий

рівень. Проте на сьогодні він не відіграє достатньої ролі у забезпеченні соціального захисту та забезпечення достатнього обсягу інвестиційних ресурсів в економіку країни. Прийняті нормативні акти в достатній мірі вже вичерпали себе, а багато питань так і залишилось неврегульованими [21].

Тому, варто виробити єдині методичні принципи організації і здійснення страхового посередництва; підвищити рівень прозорості страхових компаній і страхового ринку, створити єдину базу даних страховиків і реєстри незалежних посередників; встановити вимоги до платоспроможності страхових компаній на основі оцінки ризиків та якості активів страховика; виробити механізми протидії порушенням термінів виплат страхового відшкодування та врегулювання ситуацій відмов від виплат, що підвищуватиме довіру населення до страхових компаній; розробляти дієві схеми державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я, туризму, страхування катастрофічних ризиків, сільськогосподарських ризиків тощо, результатом впровадження яких має стати зростання соціальної спрямованості державної фінансової політики [21].

Запровадження таких заходів сприятиме подоланню кризових тенденцій на страховому ринку України та значно поліпшить фінансовий стан страхових компаній.

Страхові компанії є невід'ємним елементом фінансового ринку, що забезпечують перерозподіл ризиків та фінансову стабільність економічної системи в цілому. Зміна ринкових умов та відповідне оновлення нормативно-правової бази змушують страхові компанії адаптуватися, щоб зберігати свою конкурентну позицію.

Окрім військової агресії проти України, розвиток страхового ринку стримується низкою чинників, серед яких:

- недостатній рівень конкуренції – переважна частина страхового ринку контролюється незначною кількістю учасників, особливо це має місце в сфері страхування життя;
- недостатній рівень довіри до страхових компаній – громадяни та бізнес

зазвичай не довіряють представникам страхових компаній, оскільки з

- початком становлення українського страхового ринку мали місце випадки невиконання страхових зобов'язань компаніями;

- нестабільність страхового законодавства – страховий ринок готується до впровадження нового Закону України «Про страхування», який набуде чинності 1 січня 2024 року та змінить підходи до його регулювання.

В таких умовах дослідження питання антикризового фінансового управління страховими компаніями як ключового елементу фінансового менеджменту набуває особливої актуальності [49].

Проблематика антикризового фінансового менеджменту страховиків розглядалась у публікаціях багатьох дослідників. Серед останніх слід виділити дослідження таких вчених, як:

- В.М. Юхименко, Д.А. Сулима, які запропонували класифікацію ризиків страхової компанії за факторами впливу на її діяльність та у відповідності до їх місця у системі ризик-менеджменту, що дозволило сформувати основні блоки управлінських заходів щодо впливу на страхові ризики при управлінні операційними ризикам [82];

- І. Бонба, що обґрунтувала першочергові управлінські завдання у протидії кризовим процесам, такі, як дотримання належного рівня фактичного запасу платоспроможності страховими компаніями; вжиття заходів раннього реагування та стрес-тестування; вжиття заходів фінансового оздоровлення для забезпечення стійкого розвитку страхових компаній [12];

- Л.М. Буяк, К.М. Пришляк, О.С. Башуцька, які розробили комплекс імітаційних моделей управління страховою компанією, що дозволяє приймати оптимальні рішення в умовах нестабільних мікро- та макросередовища з урахуванням посилення конкуренції на страховому ринку [16];

- Н. П. Левковець, Л. М. Бабич, Н. П. Теслюк, С. А. Наконечна, О. І. Гуцалюк, які рекомендували переглянути існуючі підходи до забезпечення фінансової безпеки страховиків у напрямку готовності до підвищення вимог до структури та якості активів, структури та достатності капіталу,

платоспроможності, рівня професійної придатності керівників страхових компаній тощо [40];

– О.М. Петрук, А.Ю. Полчанов, О.С. Новак, С.М. Дячек, що розробили фінансову модель діяльності регіонального підрозділу страхової компанії, яка дозволяє прогнозувати ключові показники діяльності регіональної мережі страховиків [50].

Разом з тим недостатня увага була приділена питанню антикризового фінансового управління страховим бізнесом в умовах воєнного конфлікту.

Стрімкий розвиток суспільних відносин в діджиталізації сприяє посиленню інтеграційних процесів на фінансовому ринку загалом та у сфері страхування зокрема. Водночас, зважаючи на існування низки постійних зовнішніх і внутрішніх ризиків та появи нових, непередбачених обставин, епоху обумовлених поступом VUCA-світу та BANI-світу, усталені зв'язки та форми взаємодії на ринку страхування потребують постійного перегляду. Страховий ринок України в сучасних умовах через військову агресію та кризовий стан економіки має досить обмежені можливості для сталого розвитку. Виявлення причин та визначення чинників формування сучасного стану економіки може стати вагомим підґрунтям для побудови ефективної системи страхування на національному ринку.

Зокрема, П. Борн і Д. Буяковські [1] доводять існування взаємозв'язку між індексами економічного розвитку та поширенням страхування. Результати їх дослідження свідчать про те, що проблеми монетарної стабільності і прогалини соціальної політики держави безпосередньо впливають на розвиток майнового страхування, а також страхування життя і здоров'я людей. У статті Н. Сінгхал, Ш. Гоял, Т. Сінгхал [4] здійснено кількісну оцінку впливу різних економічних, демографічних та інституційних характеристик на зростання страхового ринку в країнах Азії, виявлено суттєві відмінності причинно-наслідкових зв'язків між страхуванням та економічним зростанням у різних країнах. У дослідженнях Л. Чвертко, О. Вінницької, Т. Корнієнко [2] доведено, що тенденції розвитку страхового ринку України не відповідають вимогам часу та свідчать про низький

рівень охоплення добровільним страхуванням. Основні проблеми страхувальників в умовах сучасного стану страхового ринку узагальнено в дослідженні А. Полторак [52], де відмічено, що в Україні, як і більшості регіонів світу, основними проблемами виступають пандемія, кліматичні ризики, безробіття та корупція, що прямо та опосередковано визначають тренди розвитку страхування.

Значна кількість наукових публікацій в різноманітних базах даних присвячена розвитку страхового ринку. Як видно з рис. 1.10, увага до цієї теми посилилась саме після глобальної світової кризи 2008 р.

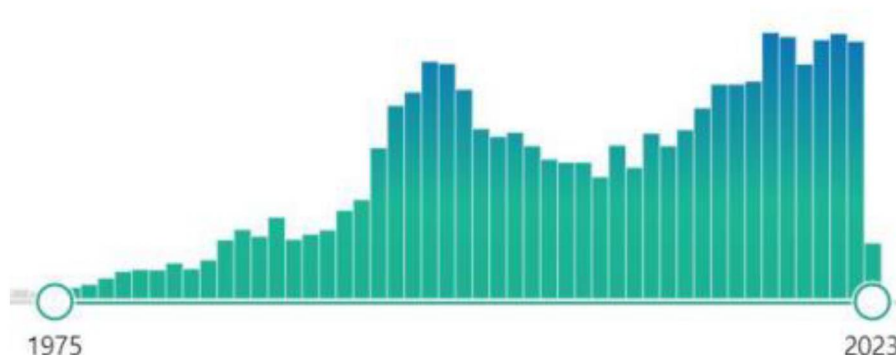

Рис. 1.10. Динаміка публікацій по темі страхового ринку в базі PubMed [77]

Для глибшого аналізу взаємозв'язків на теоретичному та емпіричному рівнях можна провести бібліографічний аналіз за допомогою інструментарію VOSviewer, що є програмним інструментом для побудови карт на основі спільної мережі ключових слів, розробленої Н.Еком та Л.Волтманом у Центрі науково-технічних досліджень Лейденського університету [5].

Якщо проводити аналогічний аналіз бази PubMed.gov в контексті авторів, які досліджують проблеми розвитку страхового ринку, то отримані результати можна візуалізувати у вигляді рис. 1.11.

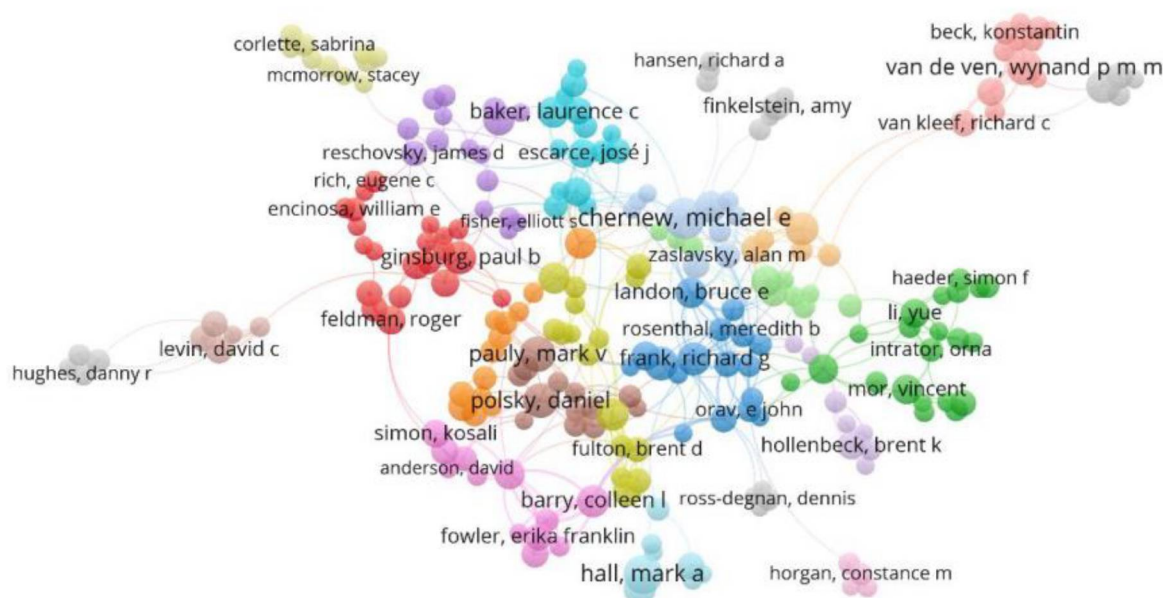

Рис. 1.11. Карта дослідників страхового ринку в базі PubMed [77]

Застосування інструментарію VOSviewer, як бачимо, дозволяє візуалізувати досліджувану проблему, ув'язати її з іншими дослідженнями, вивчити взаємозв'язки між дослідниками конкретної проблематики, оцінити масштабність проведених досліджень в обраній сфері тощо.

Серед фінансових ринків України ринок страхування довгий час залишався одним із найбільш проблемних, передусім, через низький рівень проникнення та щільності страхування. Страховий ринок у розвинутих країнах забезпечує активні інвестиційні процеси в різних сферах економіки, оскільки, мобілізуючи значні ресурси, здатен покривати значні потреби в капіталі на тривалі періоди часу. Впродовж останніх довоєнних років процеси розвитку страхового ринку України стримувалися низкою несприятливих факторів внутрішньодержавного та глобального характерів:

- 1) політична нестабільність в країні;
- 2) окупація східних територій і Криму з відповідною втратою частини ринку;
- 3) пандемія COVID-19;
- 4) нестабільність на світовому ринку капіталів тощо.

Враховуючи аналізовані показники та ситуацію, яка слалася в Україні,

вважаємо змістовним та обґрунтованим рішення центрального банку – запровадження режиму оперативного інформування, що передбачає раз на два тижні інформування регулятора щодо критичних показників діяльності на основі грошового потоку.

Незважаючи на низку заходів, які здійснює Національний банк України для оптимального регулювання та контролю страхового ринку, фактор банкрутства страхових компаній залишається присутнім на страховому ринку України [49]. Слід зазначити, що відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства процедура банкрутства страховиків має свої особливості:

- при розгляді справи про банкрутство страховика учасником провадження у справі про банкрутство визнається Національний банк України;

- покупцем єдиного майнового комплексу страховика, який використовується для здійснення страхової діяльності, може бути тільки страховик;

- у разі продажу єдиного майнового комплексу страховика, який використовується для здійснення страхової діяльності, у процедурі санації до покупця переходять всі права та обов'язки за договорами страхування, за якими на дату продажу майна страховика страховий випадок не настав;

- страхувальники за договорами страхування, за якими страховий випадок настав до дня прийняття господарським судом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури, мають право вимагати страхові виплати;

- існує черговість задоволення вимог кредиторів за договорами страхування [33].

Крім того, державний регулятор має право призначити проведення примусової санації страховика-резидента у разі невиконання ним зобов'язань перед страхувальниками протягом трьох місяців або недосягнення ним визначеного законом розміру статутного капіталу.

З позиції страхової компанії, в умовах воєнного стану, доцільно застосовувати антикризове фінансове управління, що передбачає систему дій та

заходів, які вживаються з метою попередження банкрутства компанії або зниження його наслідків. Цей підхід використовується для того, щоб відновити фінансову стійкість страхової компанії та захистити інтереси страхувальників.

Основними завданнями антикризового управління страхових компаній є:

- аналіз фінансового стану компанії і виявлення причин фінансової кризи;
- розробка стратегії виходу з кризової ситуації, включаючи реструктуризацію бізнесу, залучення додаткових джерел фінансування, зменшення витрат тощо;
- планування бюджету і прогнозування фінансових результатів компанії;
- керування кредиторською заборгованістю та переговори з кредиторами щодо реструктуризації боргів;
- вдосконалення управлінських процесів та системи контролю в компанії [49].

Антикризове фінансове управління покликане зберегти фінансову стійкість страхової компанії, забезпечити виконання її зобов'язань перед страхувальниками та усунути негативні наслідки для репутації компанії.

Отже, страхові компанії України стикнулись з безпрецедентними для сучасного бізнесу викликами. Невирішені проблеми розвитку молодого страхового ринку були підсилені воєнною агресією та різким переходом економіки країни на режим воєнного часу. Проведений аналіз надав підстави стверджувати, що очікуваним є зниження обсягу страхових платежів на ринку (за базовим сценарієм) із збереженням рівня виплат до кінця 2023 року, а також можливою є санація окремих страхових компаній через погіршення їх фінансового стану, а у окремих випадках і виведення з ринку неплатоспроможних страхових компаній за особливою процедурою, передбаченою законодавством із залучення Національного банку України як регулятора.

Відповідно до цього можна зробити кілька рекомендацій:

- посилення комунікації з органами влади (Національним банком України та Міністерством фінансів України, Комітетом Верховної Ради України з питань

фінансів, податкової та митної політики) безпосередньо або через об'єднання учасників ринку, щодо розробки спільного бачення роботи в умовах воєнного стану. Зокрема, слід відмітити, пом'якшення валютних обмежень для страховиків та податкове стимулювання страхування;

- перегляд інвестиційних стратегій в частині більшого інвестування в державні цінні папери, що мають найвищий рівень надійності та забезпечують прийнятний рівень прибутковості, а також розміщення коштів в банках з державною участю або членів-міжнародних фінансового промислових груп (окрім тих, що пов'язані з агресором - Російською Федерацією);

- розробка страхових продуктів, які враховують вплив воєнного конфлікту, що в майбутньому можна буде застосувати і на зарубіжних ринках, що страждають від наслідків бойових дій;

- подальша цифровізація бізнес-процесів (від продажу страхових послуг до управління) [49].

Воєнний стан в Україні спричинив додаткові політичні виклики, які згубно діють на розвиток страхового ринку. Так, спрощення регуляторних вимог під час воєнного стану для підтримки і налагодження роботи ринку призвело до виявлення суттєвих порушень деяким компаніями необхідних фінансових нормативів, що наразі загрожує стабільності ринку та може знизити рівень довіри до операторів ринку. Подолати цю проблему можливо лише шляхом повернення до чітких регуляторних вимог і неухильного їх виконання.

Окремої уваги у частині політичних викликів заслуговує необхідність розробки проектів державно-приватного партнерства, зокрема, щодо формування організацій для покриття післявоєнних ризиків. Такі проекти можуть покривати частину завданих країною-агресором збитків і, при цьому, не завдавати значної шкоди окремим страховим компаніям.

Серед проблем економічного вектору надзвичайно гостро постає багаторічна проблема використання страхування для ухилення від сплати податків або виведення капіталу через страхування. Окремі суб'єкти

господарювання, які практикують використання механізмів тіньового обігу капіталу чи відмивання нелегальних грошових потоків використовують страхування в таких цілях і, як наслідок, спричиняють необ'єктивне відображення результатів своєї господарської діяльності, зниження доходів місцевих та державного бюджетів і стримують темпи економічного зростання. Вирішення цієї проблеми можливе завдяки посиленню регуляторного впливу та удосконаленню законодавства, що сприятиме розвитку ринку страхування загалом.

В розвинутих економіках сформовані на ринку страхування ресурси спрямовуються у розвиток економіки держави, зокрема в інвестиційні проекти, на підтримку пріоритетних сфер і галузей. Натомість в Україні досі залишаються невідпрацьованими механізми розміщення страхових ресурсів, які розміщуються нерационально та не сприяють розвитку економіки держави [69; 27]. Для вирішення цієї проблеми в державі мають бути оприлюднені низка інвестиційних та інноваційних проектів, впровадження яких гарантуватиметься державою, а страхові компанії вкладатимуть в такі проекти мобілізовані кошти, очікуючи їх ефективного використання та примноження.

Окрема увага має бути приділена вирішенню проблеми низької мотивації страховиків через обмеження щодо рентабельності страхової діяльності. Водночас, ця проблема породжує наступну – низьку інвестиційну привабливість галузі для потенційних інвесторів, які могли б вкладати кошти у власний капітал страхових компаній, посилюючи їх капіталізацію. Однак, вирішення цієї проблеми має базуватися на оптимальному збалансуванні інтересів усіх сторін страхових відносин: страхувальників, страховиків, потенційних інвесторів і держави, що дасть можливість підвищити конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість страхових компаній та не втратити довіри клієнтів до операторів ринку.

Ще один економічний аспект розвитку страхового ринку, який носить системний тривалий характер і потребує вирішення, – недостатній рівень

менеджменту в страхових компаніях, який стримує оперативність та мобільність управління, спричиняє приховування чи викривлення показників діяльності страхових компаній, що в результаті спричиняє погіршення іміджевих позицій страховиків серед населення.

Економічні виклики воєнного часу значно посилили проблеми страхового ринку.

На перших етапах воєнного вторгнення країни агресора на територію України було втрачено певну частину постійних клієнтів, які мігрували, емігрували чи загинули. Відновлення та розширення зв'язків забезпечило певні темпи відновлення ринку, однак ці взаємовідносини потребують удосконалення. Зокрема, з боку страхових компаній повинні бути розроблені і впроваджені програми страхування ризиків у тих сферах, які нині стали пріоритетними: будівництва, енергетики, інфраструктури, аграрного виробництва та інших, які сприятимуть відбудові економіки держави [77].

Окремо, слід акцентувати увагу на розвитку особистого медичного страхування, яке сприятиме фінансуванню вторинної та третинної ланок медичної сфери, що наразі зумовлено високою потребою [15].

У частині соціального вектору впливу на страховий ринок тривалими і системними проблемами виступають низька платоспроможність населення та недостатній рівень довіри до операторів страхового ринку.

Під час воєнних дій існуючі проблеми значно посилились обтяжившись додатково проблемою міграції та еміграції населення. Їх вирішення має здійснюватися комплексно, як з боку регулятора (нагляд за високою якістю наданих послуг) і страхових компаній (дотримання належного рівня ділової репутації і підвищення якості управління), так і з боку населення (усвідомлення потреби у страхуванні та підвищення культури страхування). У цьому контексті особливо важливим є утримання та наступне нарощення рівня довіри населення до страхових компаній та ринку загалом.

Проблеми технологічного характеру пов'язанні, передусім, із внутрішніми особливостями ведення страхової діяльності страховими

компаніями, такими як невідповідність структури активів багатьох страховиків взятим на себе зобов'язанням.

Таке технічне упущення в управлінні компанією досить часто призводить до її банкрутства. Крім того, глобалізаційні процеси на світовому ринку страхування спонукають вітчизняні компанії до використання інноваційних фінансових технологій, які здатні заощаджувати фінансові ресурси, ефективно управляти сформованими капіталами, трудовими і матеріальними ресурсами.

Водночас, воєнний період в Україні спричинив додаткові виклики технологічного характеру, такі як непередбачена відсутність особливого виду страхування – воєнних ризиків. Поступова поширеність у практиці страхових компаній договорів щодо воєнних ризиків сприятиме розробці специфічних страхових продуктів, які будуть покривати післявоєнні ризики, такі як спрацювання мін, неконтрольовані розриви боєприпасів тощо.

Крім того, впродовж 2022 р. уже було досягнуто ефективного впровадження дистанційних способів урегулювання страхових випадків, наприклад, договорів «автоцивілки», медичного добровільного страхування [15]. Отже, страховий ринок України за усіма виділеними векторами наразі перебуває у стані поступового відновлення від шокового стану у зв'язку з військовою агресією, водночас він напрацьовує низку інструментів та має потужні перспективи, які здатні позитивно вплинути на розвиток самого страхового ринку та економіки держави загалом.

Таким чином, встановлено, що сучасні тенденції страхового ринку України характеризуються повільними темпами розвитку. На стриману і періодично суперечливу динаміку процесів розвитку страхового ринку України впливає низка чинників політичного, економічного, соціального та технологічного характеру, окремі з яких сформувалися ще у довоєнний період, а окремі породженні воєнним часом.

Зокрема, серед політичних проблем можна виділити відсутність досконалого законодавства щодо сприяння розвитку страхового ринку,

формування і використання страхових резервів, перешкоджання проведенню сумнівних операцій. Серед проблем економічного вектору можна акцентувати увагу на проблемі використання страхування для ухилення від сплати податків або виведення капіталу через нього. Найбільш значущою проблемою соціального характеру можна визнати низьку платоспроможність населення та недостатній рівень довіри до операторів страхового ринку [77].

У складі технологічних проблем можна виокремити: невідповідність структури активів багатьох страховиків взятим на себе зобов'язанням; необхідність підвищення якості послуг; необхідність розширення переліку послуг; необхідність інноваційності в управлінні та обслуговуванні; відсутність програм страхування воєнних ризиків; тимчасова обмеженість обслуговування частини клієнтів. Підсумовано, що страховий ринок України наразі напрацьовує низку інструментів та має потужні перспективи, які здатні позитивно вплинути на розвиток самого страхового ринку та економіки держави загалом.

Висновки до 1-го розділу

Підводячи підсумки щодо теоретичних основ сутності капіталу страхової компанії, можна зробити наступні висновки:

1. Капітал страхової компанії – це фінансові ресурси, що являють собою сукупність власних, залучених чи запозичених грошових коштів або активів у матеріальній чи нематеріальній формі, використовуються для забезпечення діяльності страхової компанії й отримання прибутку.

Капітал страхової компанії має свою структуру, виконує певні функції, повинен бути достатнім для виконання своїх зобов'язань та здійснення ефективної діяльності.

2. Управління капіталом – це система принципів і методів розроблення і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у

різних видах господарської діяльності підприємства.

Головним завданням управління капіталом є з одного боку - досягнення максимального фінансового благополуччя власників страхової компанії максимізацією ринкової вартості, а з іншого - формування його оптимальної структури з урахуванням гарантованого рівня дохідності й ризику.

3. Зважаючи на сьогоднішні складні умови функціонування економіки України за умов пандемії COVID-19 та воєнного стану, постійної агресії з боку РФ, страховий ринок потерпає від низки системних та специфічних проблем, що потребує додаткової уваги та актуалізує проведене дослідження.

Отже, сучасні тенденції страхового ринку України характеризуються повільними темпами розвитку. На стриману і періодично суперечливу динаміку процесів розвитку страхового ринку України впливає низка чинників політичного, економічного, соціального та технологічного характеру, окремі з яких сформувалися ще у довоєнний період, а окремі породженні воєнним часом.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

2.1. Дослідження тенденцій розвитку страхового ринку

Сучасний світ зазнає стрімких змін із розвитком інноваційних технологій, несучи різноманітні виклики та загрози. Умови соціальної безпеки безпосередньо впливають на рівень економічного розвитку, тому велика увага приділяється безпеці діяльності суб'єктів господарювання. Саме страхування, як особливий вид фінансової діяльності, несе основні виклики ризиків і небезпек, з якими стикаються громадяни та комерційні структури. Суть страхової діяльності полягає в прийнятті ризику непередбачених подій, негативних факторів і збитків споживачів послуг. Здійснюючи свою основну діяльність, страхові компанії накопичують значні капітали, які вони як інвестори можуть направляти в різні галузі економіки. Ресурсне інвестування страхових компаній значною мірою впливає на розвиток країни, а розвинутий страховий ринок забезпечує необхідний захист потреб населення та суб'єктів господарювання.

Сьогодні соціально-економічна сфера України зазнає значних негативних наслідків внаслідок збройної агресії Російської Федерації. А через міжнародні канали взаємодії кризові тенденції поширюються й на інші країни. Страховий ринок, який має забезпечувати надійне соціально-економічне середовище для країни, також стикається з новими проблемами та ризиками іншого масштабу. На відміну від інших сфер фінансової діяльності, сутність страхування розкривається через управління та прийняття ризиків. Тому кожна кризова ситуація приносить проблеми та напрямки розвитку страхового ринку. Оцінка діяльності страхових компаній в умовах воєнного стану має велике значення, оскільки визначає шляхи подолання негативних наслідків цієї ситуації та використання наявного досвіду для формування конкурентоспроможних вітчизняних страхових продуктів, що забезпечують захист інтересів страхових компаній, суб'єктів господарювання та підвищення інвестиційної привабливості країни [42].

Страховий ринок виступає «гарантом» фінансової безпеки, сприяє уникненню ризикових подій, та ефективному реагуванню на їх наслідки, дозволяючи суб'єктам господарювання безперебійно працювати не зазнаючи великих фінансових потрясінь. За визначенням Рудої О., страховий ринок є системою «стійких економічних відносин між покупцями, посередниками і продавцями, а також страховиками і регуляторними органами, пов'язаних із формуванням попиту, пропозиції та ціни на прямий страховий захист і перестрахування, які виникають у страхових, перестрахувальних і супутніх послугах у певній країні, групі країн чи міжнародному масштабі, що піддається регулюванню» [61]. Розвиток країни проходить не лише через піднесення, але й кризові явища, які негативно впливають на будь-який сегмент економіки, страховий ринок не є виключенням. Оговтавшись від COVID-19, що було оголошено Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемією, страховий ринок України зіткнувся з новим випробуванням. 24 лютого 2022 р. із вторгнення рф на територію України розпочалася повномасштабна війна та одразу Указом Президента в країні було введено воєнний стан [53], який триває вже понад 14 місяців. Діяльність в умовах війни супроводжується найвищим ступенем невизначеності, не можливістю передбачити хід подій, масштабуванням зони небезпеки на всю територію країни, що породжує економічну кризу. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [55] визначає воєнний стан, як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень».

Страховики зіткнулися з багатьма проблемами, причому найбільше хвилювань у перші місяці воєнного стану викликали перерозподіл персоналу та віддалена робота, розірвання контракту чи відстрочка платежу. На загальну ситуацію на страховому ринку негативно впливають такі чинники, як скорочення обсягів страхових премій, руйнування нерухомості, труднощі з доїздом до місця настання страхових випадків і, зокрема, з вирішенням страхових випадків всередині країни. активні бойові дії. Досвід роботи під час коронакризи забезпечив швидкий перехід в онлайн-режим, а пропозиції НБУ щодо спрощення процедур вирішення страхових випадків – це дає можливість адаптувати діяльність і продовжувати працювати в надскладних умовах.

На страховому ринку України продовжують працювати два типи страхових компаній: компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя (СК life) і компанії, що спеціалізуються на ризиковому страхуванні (СК non-life), кількість яких поступово скорочується (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількості страхових компаній на страховому ринку України [42]

Дата	Кількість страхових компаній			Відхилення (+/-)
	non-life	life	Разом	
31.12.2020	190	20	210	–
31.12.2021	142	13	155	-55
31.03.2022	132	13	145	-10
31.06.2022	129	13	142	-3
31.09.2022	127	12	139	-3
31.12.2022	116	12	128	-11
31.03.2023	110	12	122	-6

Зазначена динаміка, у 2020–2021 рр. була обумовлена зміною підходів до регулювання ринку, яку запровадив НБУ, щодо дотримання нормативів платоспроможності, надійності, ліквідності та прозорості в діяльності страхових компаній. Негативно позначилося на кількості страховиків й карантинні обмеження та пов'язане з цим падіння ділової активності: не всі компанії були готові до такого масштабу пандемії, тому не змогли адаптуватися до ситуації та відповідати встановленим нормативним вимогам регулятора. За період воєнного

стану кількість страхових компаній зменшилася на 33 і станом на 31.03.2023 становила 122 одиниць: з них non-life 110 та life 12.

В першому кварталі 2022 р., на початку введення військового стану, страховий ринок покинуло 11 компанії [48], 10 з яких були зареєстровані в зоні проведення Операції об'єднаних сил (ООС). Більшість страхових компаній були позбавлені ліцензій через порушення регулятивних вимог НБУ.

В лютому 2023 р. до реєстру страхових компаній було включено Експортно кредитне агентство (ЕКА) – страховика-резидента зі спеціальним статусом, який має ліцензію на здійснення на добровільних та комерційних засадах страхування, перестрахування й надання гарантій. Основною метою створення агентства є стимулювання експорту українського походження [48]. Одним із видів діяльності, агентства є страхування та перестрахування прямих інвестицій з України, проте, воно не здійснює страхування прямих інвестицій в Україну. Для усунення цієї проблеми було розроблено законопроект № 9015 від 14.02.2023, який передбачає розширення можливостей, для страхування інвестицій іноземних та вітчизняних інвесторів в Україну, зокрема, від воєнних ризиків [75]. Документ є важливим кроком для забезпечення страховим захистом саме українських інвесторів, наявний міжнародний досвід свідчить про позитивний результат забезпечення страхування інвестицій від воєнних ризиків через спеціалізовані установи [57]. Зокрема Багатостороннє агентство з інвестиційних гарантій (Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA) та Американська міжнародна фінансова корпорація розвитку (Development Finance Corporation, DFC) готові покривати ризики інвесторів та фінансувати проекти в Україні, проте фінальних домовленостей між організаціями та урядом України так і не досягнуто, оскільки воєнні ризики дуже складно перестрахувати [51].

Відповідно до оновленого законодавства, функція перестрахування інвестицій належить ЕКА, українські страхові компанії при цьому не будуть задіяні. На думку генерального директора асоціації «Страховий бізнес» В. Черняховського, реалізація захисту зарубіжних та вітчизняних інвестицій від воєнних ризиків на рівні функціонування страхового ринку є цілком можливою

за наявності відповідної підтримки міжнародних перестраховальників. При цьому страхові компанії розглядають два робочі варіанти: відповідно до першої моделі покриття військових ризиків здійснюється виключно силами страхового ринку із одночасним перестрахуванням закордоном, в другому варіанті передбачається залучення держави в якості основного гаранта, який би здійснював часткову компенсацію страховим компаніям страхового платежу за договорами страхування військових ризиків [51]. Паралельно ведеться робота й перемовини з міжнародними донорами для створення Трастового фонду, який уможливить реалізацію першої моделі страхування воєнних ринків в межах страхового ринку країни.

Попри зменшення кількості компаній, обсяг активів страховиків (табл. 2.2) в 2022 р. порівняно з 2021 р. вдалося не лише не зменшити, а й наростити на 9,5%. Найбільший приріст спостерігається в третьому кварталі, найменший в другому. Позитивна тенденція також, простежується за розміром страхових резервів, які було збільшено на 12,6%, найбільше значення за рік в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, було в третьому кварталі, найменше в другому.

Таблиця 2.2

Динаміка основних показників діяльності страхових компаній, млрд грн [42]

Рік, дата	Активи	Страхові резерви	Страхові премії	Страхові виплати	Рівень виплат, %
2020	64,9	34,1	45,2	14,9	32,96
2021	64,2	36,5	49,7	18,0	36,22
2022	70,3	41,1	39,6	13,0	32,83

Попри зростання активів страхових компаній та розміру страхових резервів, варто зазначити негативні тенденції щодо скорочення страхових премій, отриманих страховиками. Зменшилися й страхові виплати, що обумовлено «заморожуванням» частини страхових договорів внаслідок введення воєнного стану, отже відбулося й зменшення показника рівня виплат. За даними НБУ [48], найбільш істотне падіння показників спостерігалось саме в першому кварталі 2022 р., з початком повномасштабного вторгнення, а вже в третьому кварталі

2022 р. відзначилися нарощуванням страхових премій. За рік повномасштабної війни виплати за договорами з ризикового страхування зменшилися на 29,26%, зі страхування життя лише на 6,76%.

В страховому портфелі за 2020–2022 рр. найбільша кількість залучених премій традиційно припадає на автострахування (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка страхових премій та виплат за найпоширенішими видами страхування, млрд грн [42]

Вид страхування	2020		2021		2022		2022/2021	
	Премії	Виплати	Премії	Виплати	Премії	Виплати	Премії	Виплати
КАСКО	8,5	3,8	10,6	5,0	8,4	3,9	-2,2	-1,1
ОСЦПВ	6,1	2,9	6,9	3,5	6,8	2,8	-0,1	-0,7
Зелена карта	1,3	0,7	1,8	0,6	4,0	0,8	2,2	0,2
Медичне страхування	7,3	3,2	9,4	4,1	6,6	3,0	-2,8	-1,1
Життя	5,0	0,6	5,9	0,8	4,8	0,8	-1,1	0,0
Майна та вогняних ризиків	6,9	1,2	4,9	2,3	2,4	0,5	-2,5	-1,8
Фінансових ризиків	3,0	1,0	2,0	0,2	0,9	0,5	-1,1	0,3
Вантажів та багажу	1,7	0,2	1,5	0,2	0,9	0,1	-0,6	-0,1
Від нещасних випадків	1,6	0,2	1,2	0,1	1,4	0,2	0,2	0,1
Інші	4,9	1,3	1,7	0,3	2,6	0,3	0,9	0,0

Отримані премії «Зеленої картки», виступили драйвером підтримки ринку і в порівнянні з 2021 р. збільшилися на 2,2 млрд грн, тобто вдвічі, відповідно зі збільшенням премій відбулося й збільшення виплат на 0,2 млрд грн. Попит на цей вид страхування актуалізувався, оскільки багато українців виїхали на своїх автомобілях за кордон. Також, збільшення надходжень спостерігається за страховим пакетом «Від нещасних випадків», інші види страхових продуктів продемонстрували спад: найбільше скорочення спостерігається в медичному страхуванні (-2,8 млрд. грн), страхуванні майна та вогняних ризиків (-2,5 млрд. грн). КАСКО хоч і продемонструвало зниження на 2,2 млрд. грн, але його варто віднести до позитивних змін, оскільки за даним видом страхування у 2022 р. було залучено найбільше страхових премій в сумі 8,4 млрд. грн.

Коефіцієнт збитковості обов'язкових видів страхування у 2022 р. – березні 2023 р. залишився на рівні 45%: негативний вплив від зростання резервів збитків нівелювався збільшенням обсягу зароблених премій. Аналогічний показник для добровільних видів страхування зменшився до 42%, що відбулося в основному за рахунок зменшення обсягу резервів. Загальний коефіцієнт збитковості страхування становив 43% наприкінці 2022 р. року. Страхові компанії, що функціонують на ринку України, завершили IV квартал 2022 р. з незначним збитком, проте за результатами року були доволі прибутковими. Рентабельність капіталу ризикових страховиків становила 15%, страховиків життя – 13% [48].

Досліджуючи страховий ринок варто проаналізувати показник рівня проникнення страхування, який відображає розвиток страхового сектору в країні. Показник розраховується, як відношення валових страхових премій до ВВП країни. Результати аналізу у 2020–2022 рр. наведено на рис. 2.1.

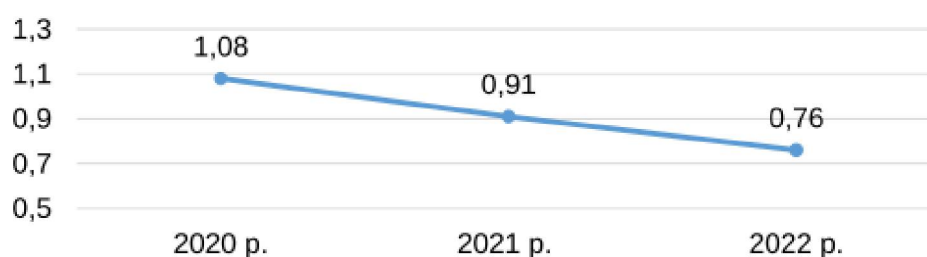

Рис. 2.1. Рівень проникнення страхування, % [42]

Рівень проникнення страхування за аналізований період має невеликі значення, при цьому спостерігається негативна тенденція до зменшення. Найвище значення показника у 2020 р. 1,08%, в 2021 та 2022 р. відповідно 0,91% і 0,76%. Для порівняння, в США рівень проникнення страхування у 2021 р. становив 12,4%; у Великій Британії 11,3%; Швеції 11,2%; Японії 7,1%; Франції 10,6%; Німеччині 6,7%; Польщі 2,5% [3]. Порівнюючи показники проникнення страхування України зі значеннями в інших країнах, можна зробити висновок про дуже низький рівень розвитку вітчизняного страхового ринку, й погіршення його стану внаслідок війни.

Страховий ринок, являючись складовою частиною фінансового ринку

України, визначається «як система економіко-правових відносин між покупцями, продавцями послуг із страхування та перестраховування та їхніми посередниками, у результаті яких здійснюються мобілізація, розподіл і перерозподіл грошових коштів» [39, с. 106]. Учасниками ринку є страховики, застраховані особи, вигодонабувачі, товариства взаємного страхування, страхові та перестрахові брокери, страхові агенти, актуарії, аварійні комісари, а також об'єднання операторів і споживачів страхових послуг.

Загальний обсяг валових страхових премій за станом на 31.12.2021 склав 48,9 млрд грн, що на 7,7% менше рівня 2019 року. При цьому, водночас, зафіксоване зростання премій зі страхування життя на 27,2%, тобто зниження обсягів премій відбулося у страховиків, що здійснюють ризикове страхування. Обсяг валових страхових виплат за період 2019-2021 рр. збільшився на 19,3%, в тому числі зі страхування життя – на 32,8%. Якщо ж аналізувати динаміку ринку за 2020–2021 р., то тут слід відзначити зростання як обсягів зібраних страхових премій, так і страхових виплат, відповідно на 8,2% та 15,2%, тобто підвищення ділової активності страховиків [67].

Станом на 31.12.2021 р. на ринку функціонувало 155 страхових компаній, в тому числі зі страхування життя (СК «life») – 13 та страховиків, що здійснюють ризикове страхування (СК «non-life»), – 142 компанії. За період, що аналізується, відбулося значне скорочення кількості страховиків, всього на 78 одиниць або на 33,5%, що пов'язано з посиленням вимог регулятора до їх діяльності та процесами реформування страхового ринку. Кількість ризикових компаній зменшилась на 68 одиниць, а компаній, що спеціалізуються на страхуванні життя, – на 10 одиниць [63].

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України на початку 2022 р. значно поглибило проблемну ситуацію та спричинило нові виклики, які залишили відбиток як на діяльності страхових компаній, так і ефективності усього ринку страхування.

Нині страховий ринок України характеризується досить помірними темпами

розвитку: на ринку функціонують 128 страхових компаній із загальним обсягом активів 70338 млн грн. За період 2017-2022 р. кількість компаній на ринку зменшилась у 2,3 рази (рис. 2.2), що свідчить про посилення нагляду з боку регулятора (з 2019 р. – НБУ) та високу конкуренцію.

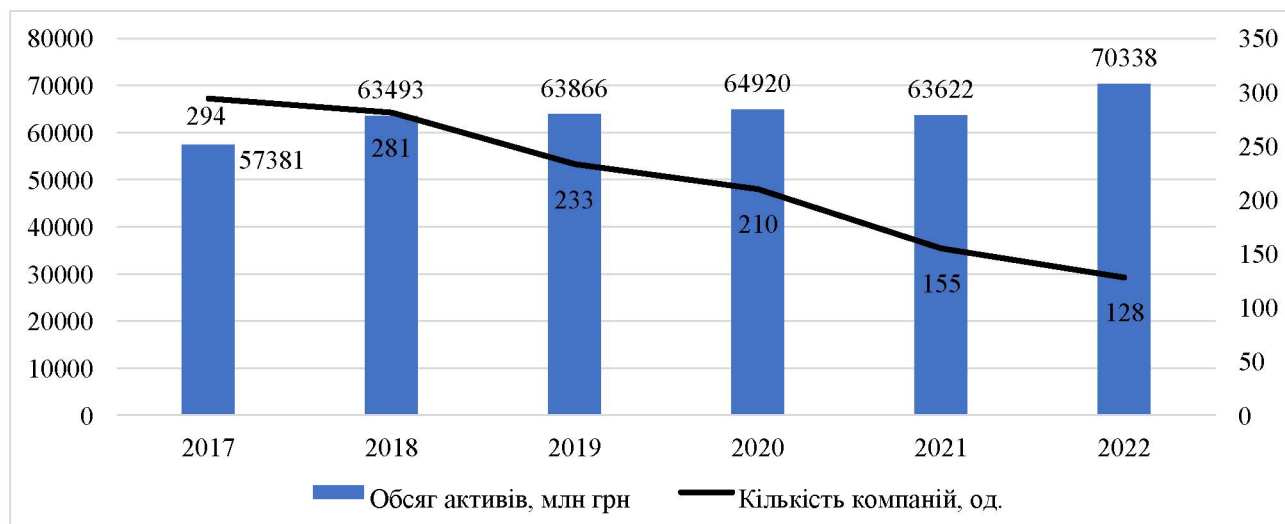

Рис. 2.2. Кількість страхових компаній України та розмір їх активів у 2017-2022 рр. [77]

Не зважаючи на скорочення чисельності страхових компаній, ті оператори ринку, які продовжують свою діяльність, суттєво нарощують капіталізацію ринку. У 2017 р. на одну компанію припадало 195,2 млн грн активів, у 2019 р. – 274,1 млн грн, у 2021 р. – 410,5 млн грн, а у 2022 р. – уже 549,5 млн грн.

Проте, більш розгорнуті показники розвитку страхового ринку за період 2017-2022 рр. демонструють нестійку суперечливу динаміку (табл. 2.4).

На тлі загального зростання кількості укладених договорів за період 2017-2021 рр. (+17444 тис. од.), майже вдвічі знизилась вартість 1 договору. Схожа тенденція притаманна обсягам валових страхових виплат: при зростанні загального їх обсягу у довоєнний період до 17958 млн грн, на 1 договір у 2021 р. припало 137 тис грн, що на 12 тис. грн менше ніж у 2017 р. У 2022 р. у зв'язку з воєнним станом на території України було порушено загальні тенденції розвитку страхового ринку: кількість укладених договорів страхування у порівнянні з 2021 р. впала у 1,5 рази, а розмір валових страхових

премій скоротився на 10,1 млрд грн, у результаті, обсяг страхових премій на 1 договір страхування зріс на 72 грн. і склав 450 грн.

Таблиця 2.4

Основні показники розвитку страхового ринку України в 2017-2022 рр. [77]

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Зміна за 2017-2022 рр.
Кількість укладених договорів страхування (тис. од.)	70658	77495	80271	120577	131562	88102	17444
Валові страхові премії, млн грн	43432	49367	53001	45176	49708	39616	-3816
Валові страхові премії на 1 договір страхування, грн	615	637	660	375	378	450	-165
Валові страхові виплати, млн грн	10537	12863	14338	14854	17958	13001	2464
Валові страхові виплати на 1 договір страхування, тис. грн	149	166	179	123	137	148	-2
Рівень валових виплат, %	24,26	26,06	27,05	32,88	36,13	32,82	8,56 в.п.
Показник проникнення, %	1,45	1,39	1,33	1,08	0,91	н/д	-
Показник щільності страхування, грн на 1 особу	1025	1171	1265	1086	1207	н/д	-

Показник проникнення та показник щільності страхування за період 2017-2021 рр. відображають надзвичайно низький рівень розвитку ринку страхування України у порівнянні з іншими країнами світу (в середньому 6,1% і 34 дол. США відповідно). Зокрема, показник проникнення, який показує співвідношення валових страхових премій до ВВП країни у %, знаходиться на надзвичайно низькому рівні, очевидно через скорочення обсягів страхових премій при одночасному прирості ВВП. Щільність страхування, що відображає розмір страхових премій на 1 особу також демонструє не стабільну динаміку через мінливі умови економічного зростання в країні та нестійку платоспроможність населення.

Таким чином, страховому ринку України притаманні проблеми та характеристики, які склалися у довоєнний період та посилились військовими діями по усій території держави.

2.2. Аналіз головних показників фінансової стійкості страхової компанії

Страховий ринок України за січень-березень 2023 року, за даними журналу Insurance TOP, показав зниження на 14%. Загальний розмір валових страхових премій в 1 кварталі 2023 року скоротився з 10,5 млрд грн до 9 млрд грн.

Українські страховики отримали від філій 1,5 млрд грн. премій, від страхувальників – фізичних осіб залучено 5 млрд грн, у тому числі 1,08 млрд грн зі страхування життя. Чисті страхові премії склали 7,65 млрд грн. [71]

Кількість страхових компаній України на кінець травня 2023 року зменшилась за рік на 18,4% - зі 141 до 115 компаній (за 5М2022 кількість компаній скоротилася на 30%). Зараз на ринку працює 103 страховика non-life (активно працює на ринку близько 60 компаній – з виплатами більше 1 млн грн) та 12 life-страховиків (активно працює на ринку 11 компаній). Кількість зареєстрованих страховиків у 1 кварталі 2021 року становила 208 СК: 188 ризикових та 20 лайфових компаній.

Загальний обсяг активів страховиків станом на 31 березня 2023 року склав 69,4 млрд грн. За IV квартал 2022 обсяг активів страховиків життя збільшився на 3%, а за весь 2022 рік – на 18% до 20,6 млрд грн. Активи страховиків, що займаються ризиковими видами страхування, дещо зменшилися за квартал. Власний капітал скоротився до 21,8 млрд грн.

Таблиця 2.5

ТОП-10 найбільших страховиків за активами, 1 квартал 2023 року [71]

№	Страхові компанії	Активи на 31.03.2023 р., тис.грн.
1	ARX	4 878 254
2	УНІКА	4 185 609
3	УСГ	3 757 635
4	ІНГО	3 312 483
5	ТАС СГ	3 028 648
6	PZU УКРАЇНА	2 374 376
7	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	2 209 974
8	КНЯЖА	2 045 573
9	УНІВЕРСАЛЬНА	1 776 392
10	ВУСО	1 544 060

Страхові резерви склали 41,2 млрд грн. Витрати на оплату праці через скорочення робочих місць та виведення з ринку десятка страховиків склали 812,2 млн грн. Відрахування у резерви із страхування життя 692,2 млн грн. Резерви із страхування життя на кінець звітного періоду перевищили 17,6 млрд грн. Дохід від реалізації послуг зі страхування життя за січень-березень склав 932,8 млн грн. Сума інвестиційного доходу, одержаного українськими страховиками життя від розміщення коштів резервів, склала 157,7 млн грн.

Таблиця 2.6

ТОП-10 найбільших страховиків за резервами, 1 квартал 2023 року [71]

№	Страхові компанії	Страхові резерви на 31.03.2023 р., тис. грн.	Приріст, %
1	ARX	2 454 668	40,67
2	УНІКА	2 306 658	37,21
3	УСГ	2 185 973	-1,50
4	ТАС СГ	1 901 577	5,81
5	ІНГО	1 652 494	26,36
6	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	1 385 463	18,07
7	PZU УКРАЇНА	1 179 909	-17,55
8	КНЯЖА	1 080 439	36,35
9	УНІВЕРСАЛЬНА	928 742	41,06
10	ВУСО	854 251	136,86

Розмір премій зі страхування життя склав 1,13 млрд грн, з ризикового страхування 7,87 млрд грн.

Страхові виплати та відшкодування клієнтам у 1 кварталі 2023 року склали 3,8 млрд грн., у тому числі 287 млн грн. зі страхування життя (викупні суми / розриви договорів склали 69,8 млн грн). Основна частка виплат з ризикового страхування припадає на КАСКО 1,1 млрд грн та ОСАЦВ 870 млн грн, а у лайфовому страхуванні - на накопичувальне страхування життя 227,5 млн грн.

Таблиця 2.7

Премії та виплати у розрізі ключових видів страхування, 1 кв. 2023 року [71]

Вид	Премії, млн грн	Виплати, млн грн
1	2	3
КАСКО	2 163,9	1 077,7
ОСАЦВ	1 607,1	869,9
ДМС	1 494,9	637,2
Зелена картка	1 156,7	418,7

Продовження таблиці 2.7

1	2	3
Страховання життя	1 131,4	286,9
Страховання майна	504,5	29,3
Страховання від нещасних випадків	347,5	65,2
Страховання фінризиків	297,8	77,3
Страховання вантажів	292,2	24,1
Страховання відповідальності	252,5	28,1
Страховання від вогневих ризиків	246,8	71,2
Страховання туристів	169,4	54,4
Добровільне страхування цивільної авто- відповідальності	132,2	29,1
Страховання здоров'я на випадок хвороби	131,3	27,7

Загальний обсяг відповідальності страховиків з добровільних видів страхування склав 5,6 трлн грн, з обов'язкових видів 8,4 трлн грн. Розмір відповідальності страховиків життя перед клієнтами на кінець звітної періоду складає 160,6 млрд грн.

Таблиця 2.8

ТОП-10 найбільших ризикових страховиків за преміями, 1 кв. 2023 року [71]

№	Страхові компанії	Премії, тис.грн.	Темп, %
1	УНІКА	797 048	3,56
2	ARX	781 680	27,21
3	УСГ	719 304	15,18
4	ІНГО	706 809	140,60
5	ТАС СГ	659 746	21,58
6	ВУСО	610 216	77,18
7	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	434 360	26,42
8	КНЯЖА	384 009	51,32
9	ГАРДІАН	340 502	103,52
10	УНІВЕРСАЛЬНА	335 927	63,72

Таблиця 2.9

ТОП-10 найбільших ризикових страховиків з виплат, 1 квартал 2023 року [71]

№	Страхові компанії	Виплати 3М2023, тис. грн.
1	УНІКА	361 942
2	УСГ	355 204
3	ТАС СГ	308 952
4	ARX	303 489
5	ІНГО	277 438
6	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	234 155
7	ВУСО	205 314
8	PZU УКРАЇНА	137 472
9	КНЯЖА	133 359
10	ОРАНТА	127 458

Кількість договорів страхування життя, укладених протягом січня-березня 20223 року перевищила 488,3 тис. шт., укладених на 99% на користь страхувальників. Кількість фізичних осіб, застрахованих упродовж звітного періоду склала 386 419 чол. Кількість фізосіб, застрахованих на кінець звітного періоду перевищило 3,91 млн чол.

Отже, в умовах продовження формування стабільного страхового ринку в Україні та модернізації елементів нагляду за страховою діяльністю відповідно до європейських стандартів, перед теоретиками та практиками постає нагальна необхідність у розробці нових підходів до забезпечення фінансово-економічної безпеки страхових компаній.

Так, UNIQA Insurance Group (UNIQA) є однією з провідних страхових груп на своїх основних ринках Австрії, Центральної та Східної Європи. UNIQA представлена 38 компаніями у 18 країнах, в яких 20 000 співробітників та ексклюзивних партнерів обслуговує більше 10 мільйонів клієнтів. UNIQA здійснює свою діяльність в Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні, Албанії, Боснії і Герцеговині, Болгарії, Хорватії, Угорщині, Косово, Македонії, Чорногорії, Польщі, Румунії, Росії, Сербії, Словаччині, Чехії та в Україні. UNIQA є другою за величиною страховою групою в Австрії з часткою ринку близько 22%.

UNIQA Insurance Group вийшла на ринок України в 2006 році. Сьогодні Компанії «УНІКА» і «УНІКА Життя», центральні офіси яких розташовані в Києві, пропонують всі види ризикового страхування і страхування життя через загальнонаціональну мережу. Більше 1 тис. співробітників UNIQA в Україні обслуговують близько 1 мільйона страхових полісів.

ПрАТ «Страхова компанія «УНІКА» (до 2010 року Страхова компанія «Кредо-Класик») створена 10 лютого 1994 року. Товариство у своїй діяльності керується Законом України «Про страхування», Законом України "Про акціонерні товариства", Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України та іншими нормативно-правовими актами України.

Приватне Акціонерне Товариство «Страхова компанія «УНІКА» створена 10 лютого 1994 року, до 2010 року – Страхова компанія «Кредо-Класик».

Компанія створена з метою здійснення підприємницької діяльності для одержання прибутку шляхом надання послуг з усіх видів страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб через відшкодування шкоди у разі настання страхових випадків за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати ними страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), а також здійснення фінансової діяльності, в межах, визначених чинним законодавством України та Статутом.

Предметом діяльності Товариства є страхування, діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням, в тому числі у вигляді надання послуг для інших страховиків на підставі укладених цивільно-правових угод, надання послуг (виконання робіт), якщо це безпосередньо пов'язано із зазначеними видами діяльності, а також будь-які операції для забезпечення власних господарських потреб.

Страхова компанія «УНІКА» здійснює активну страхову діяльність на всій території України. Регіональна мережа УНІКА налічує 26 дирекцій в областях України, 15 Генеральних Представництва і більше 250 відділень, в т.ч. точок продажів. Компанія продає біля 90 видів страхових продуктів, і має 30 ліцензій, виданих Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

Предметом договору страхування є майнові інтереси, що не суперечать закону, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням Застрахованої особи.

Застрахованими особами можуть бути фізичні особи віком від дня народження до 75 років, якщо інше не передбачено відповідними Програмами страхування.

Особами, застрахованими, не можуть бути: інваліди I або II групи інвалідності; особи, які мають онкологічні захворювання, та/або тяжкі форми захворювання серцево-судинної системи та/або ниркову недостатність; особи, які знаходяться на обліку в наркологічних, психоневрологічних, туберкульозних, шкірно-венерологічних диспансерах, центрах із профілактики та боротьби зі СНІДОМ; особи, які вживають наркотичні (токсичні) речовини з метою

наркотичного (токсичного) отруєння; особи, які страждають алкоголізмом; особи, які перебувають у місцях позбавлення волі.

Правила страхування ПрАТ "СК "УНІКА" передбачені наступні види страхування:

1. Добровільне страхування відповідальності перед третіми особами (крім цивільної відповідальності власників наземного транспорту, відповідальності власників повітряного транспорту, відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника).

2. Добровільне страхування від нещасних випадків.

3. Добровільне страхування вантажів та багажу (вантажобагажу)

4. Добровільне страхування повітряного транспорту

5. Добровільне страхування наземного транспорту (крім залізничного)

6. Добровільне страхування здоров'я на випадок хвороби

7. Добровільне страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ

8. Добровільне страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)

9. Добровільне страхування майна (крім залізничного, наземного, повітряного, водного транспорту, вантажів та багажу)

10. Добровільне страхування фінансових ризиків

11. Добровільне страхування судових витрат

12. Добровільне страхування відповідальності власників повітряного транспорту

13. Добровільне страхування залізничного транспорту

14. Добровільне страхування медичних витрат

15. Добровільне медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)

16. Добровільне страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту)

17. Добровільне страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту)

18. Добровільне страхування відповідальності власників водного

транспорту

19. Добровільне страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій

Правління Страхової компанії «УНІКА» включає:

- Голова Правління
- Перший Заступник Голови Правління
- Заступник Голови Правління з технології страхування.

Товариство входить до складу та є відповідальною особою небанківської фінансової групи «УНІКА Україна», переважна діяльність у якій здійснюється фінансовими установами, нагляд за якими здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Фактори, які можуть вплинути на фінансову стійкість страхової компанії подано на рис. 2.10.

Таблиця 2.10

Аналіз капіталу ПрАТ «СК «УНІКА»

Показник	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022/2021
Зареєстрований капітал	155 480	155 480	-
Емісійний дохід	35 787	35 787	-
Резерв переоцінки цінних паперів	(10 067)	(51 283)	41216
Нерозподілений прибуток	699 533	1 072 268	-372735
ВСЬОГО КАПІТАЛУ	880 733	880 733	-

Обсяг премій Страхової компанії «Уніка» за 6 місяців 2023 року складає 1607,04 млн. грн., що на 28 % перевищує аналогічний показник за 6 місяців 2022 року. Найбільші темпи зростання страхових премій продемонстрували:

- добровільне медичне страхування 604,63 млн. грн. +72%;
- страхування КАСКО 443,69 млн. грн. +42% [73].

Страховий портфель компанії «Уніка» продовжує бути збалансованим – за результатами 1-го півріччя частка премій у моторних видах страхування складає 36%, майнових – 14% та особових видає – 50%.

Сума страхових виплат у 1-му півріччі 2023 року становить 672,74 млн. грн.

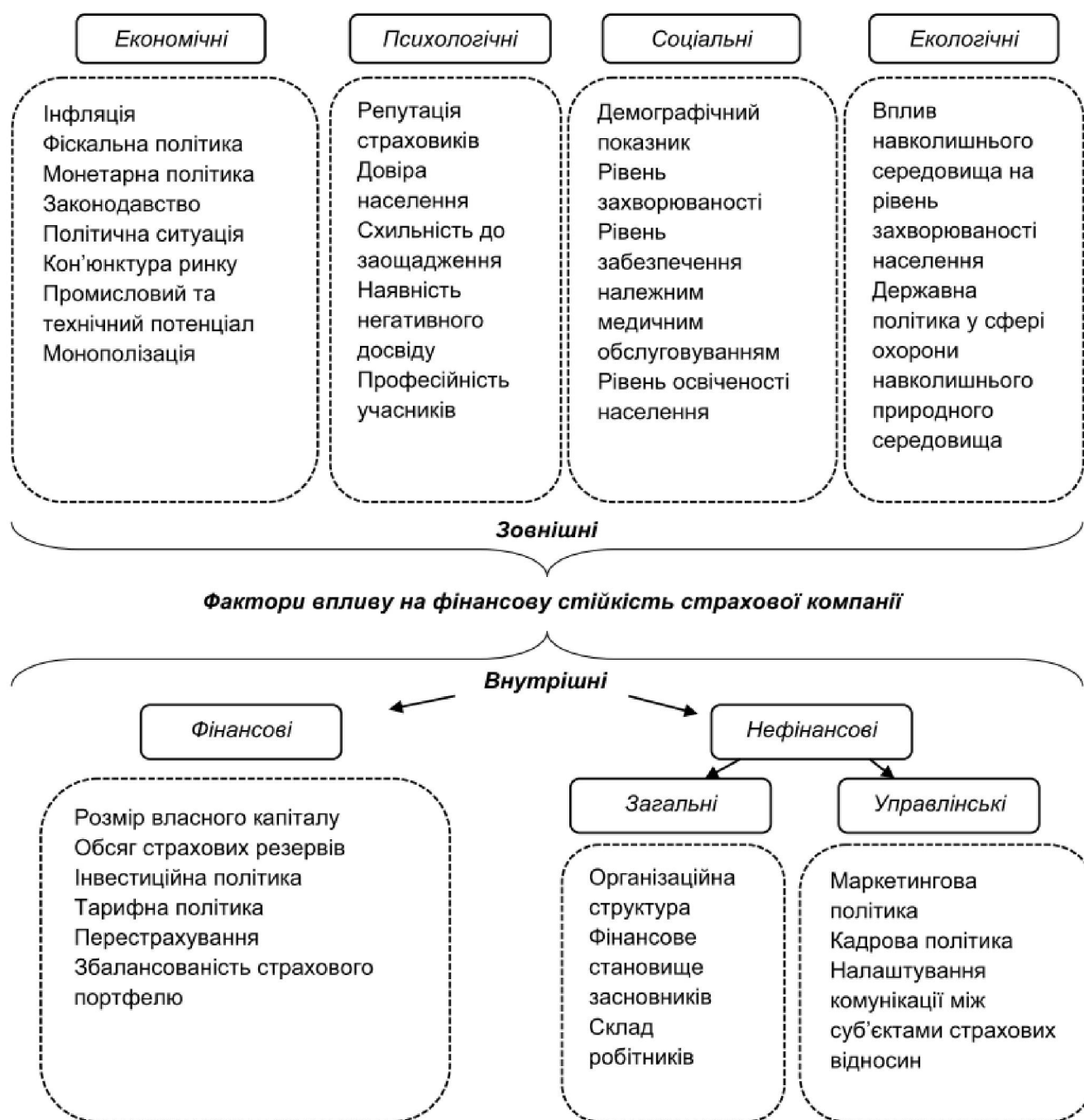

Рис. 2.3. Фактори впливу на фінансову стійкість страхової компанії [81]

Страхові резерви компанії складають 2,38 млрд грн. Активи, які приймаються для покриття страхових резервів, на 83% перевищують страхові резерви і складають 4,34 млрд. грн.

Фактичний запас платоспроможності становить 1451,71 млн. грн. і перевищує нормативний на 183%, що дозволяє компанії виконувати зобов'язання перед клієнтами вчасно і в повному обсязі. Власний капітал страхової компанії «Уніка» складає 1508,07 млн. грн. [73]

2.3. Перспективи розвитку страхової компанії

Вітчизняний страховий ринок повинен стати стабільно здоровим сектором національної економіки та отримати відкритий доступ на європейські ринки, підвищуючи тим самим свою конкурентоспроможність. Деякі кроки у зазначеному напрямі вже зроблені. Зокрема, Національним банком України підготовлено й оприлюднено для публічного обговорення проєкт Білої книги «Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні», в якому окреслено підходи НБУ до сегментації ринку, ліцензування, пруденційного нагляду, звітування, перевірок, корпоративного управління та захисту прав споживачів (рис. 2.4).

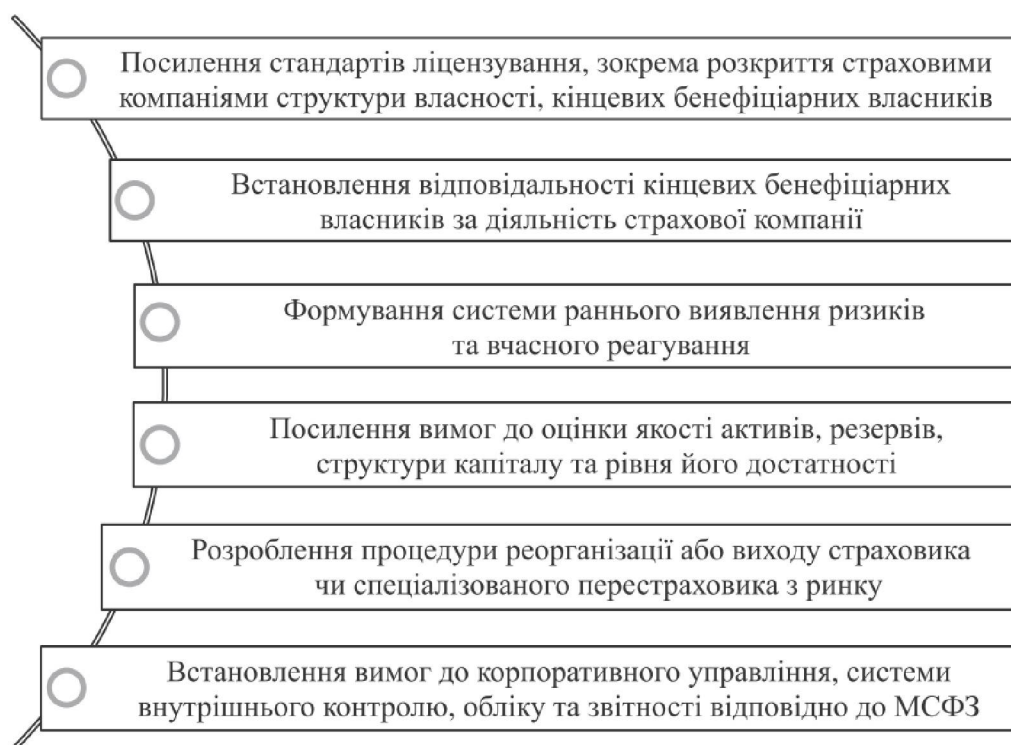

Рис. 2.4. Елементи нової моделі регулювання страхового ринку України [62]

З метою законодавчого забезпечення процесів реформування страхового ринку в Україні у листопаді 2021 року прийнято новий Закон України «Про страхування», введення в дію якого відбудеться 1 січня 2024 року [56]. Закон ураховує ключові вимоги законодавства Європейського Союзу, які Україна зобов'язана виконувати відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, а також

принципи IAIS. Основні норми закону такі:

1) перехід від ліцензування окремих видів страхування до ліцензування за класами страхування, що відповідає усталеній міжнародній практиці. У межах страхування життя передбачено виділити 5 класів страхування, а за іншими видами страхування – 18 класів;

2) посилення стандартів ліцензування страхових компаній (бездоганна ділова репутація, задовільний фінансовий та майновий стан, розкриття інформації щодо всіх власників істотної участі та ключових учасників компанії; відповідність керівників кваліфікаційним вимогам щодо професійної придатності та ділової репутації);

3) встановлення диференційованих підходів до розміру мінімального капіталу, що використовується для оцінки платоспроможності: 32 млн. грн. для страховиків, що здійснюють ризикове страхування, та 48 млн. грн. – для компаній зі страхування життя;

4) встановлення дієвого механізму виведення страховика з ринку, спрямованого на захист прав споживачів страхових послуг і забезпечення максимально можливого обсягу виконання страховою компанією своїх зобов'язань перед клієнтами та кредиторами;

5) упровадження ризик-орієнтованого підходу під час регулювання й нагляду за страховиками, ключовою метою якого є оцінка поточної і майбутньої платоспроможності та виявлення наявних і потенційних ризиків для платоспроможності на ранніх етапах;

6) встановлення обов'язкових вимог до договорів страхування та реалізації страхових продуктів (розкриття страховиком для споживача вичерпних відомостей про умови договору страхування та розмір страхової премії, зокрема щодо коректної дати чи періоду, коли премія підлягає сплаті, та наслідків за умови її несплати);

7) встановлення нових вимог до страхових посередників (брокерів та агентів) [62].

Зміст основних норм нового закону свідчить, що в ньому враховані

численні пропозиції вітчизняних науковців щодо підвищення ефективності функціонування страхового ринку України. Так, Н. Татарин, В. Ігнатишиною та У. Скидан для цього запропонували такі заходи [74, с. 272]:

- відновлення довіри населення до страховиків шляхом встановлення зрозумілих для населення гарантій повернення вкладених коштів і нарахованих на них відсотків;
- посилення контролю за діяльністю страховиків з боку органів страхового нагляду та посилення державного регулювання діяльності страхових компаній;
- удосконалення нормативної бази та адаптація страхового законодавства до світових стандартів;
- упровадження новітніх технологій страхування та новітніх стандартів якості обслуговування в цій сфері;
- удосконалення інфраструктури страхового ринку на рівні світових вимог;
- розвиток системи перестрахування [62].

Отже, норми нового Закону України «Про страхування» наблизять діяльність вітчизняного страхового сектору до європейських стандартів, встановлять нові вимоги до мінімального розміру капіталу страховиків, змінять правила ліцензування, посилять вимоги до професіоналізму і репутації менеджменту страхових компаній.

Таким чином, ринок страхових послуг України перебуває у стадії реформування. НБУ як регулятор ринку небанківських фінансових послуг основними проблемами розвитку страхування в Україні вважає такі: низька платоспроможність та ліквідність страховиків; недосконалість їх бізнес-моделей; недостатня прозорість страхового ринку; низький попит на страхові послуги, зумовлений як низькою платоспроможністю населення, так і його фінансовою необізнаністю щодо страхових продуктів. На думку автора, більшість із цих проблем вдасться вирішити шляхом упровадження нової моделі регулювання і нагляду за страховим ринком, удосконалення законодавчого забезпечення проведення реформ, відновлення довіри населення до діяльності страхових компаній.

Врахувати та об'єктивно проаналізувати виявлені хронічні проблеми та новостворені з боку рф можна за допомогою методичного підходу PEST-аналізу. Виокремлення джерел існуючих проблем за напрямками політичного, економічного, соціального та технологічного векторів допоможе виявити перспективні інструменти подолання загроз та використання можливостей розвитку страхового ринку.

Переважає більшість проблем розвитку страхового ринку України мають тривалий характер (табл. 2.11).

У частині політичного вектору впливу на страховий ринок найсерйознішою і досить тривалою проблемою у вітчизняній практиці є відсутність досконалого законодавства щодо сприяння розвитку страхового ринку, формування і використання страхових резервів, перешкоджання проведенню сумнівних операцій тощо. У листопаді 2021 р. цю проблему частково вирішено, оскільки прийнято новий Закон України «Про страхування», який суттєво врегульовує низку процедур страхової діяльності, однак він вводиться в дію з 2024 р., що досі не дає можливості повноцінно оцінити його дієвість.

Крім того, держава має створити комплексну систему підтримки учасників ринку спеціалізованими асоціаціями та професійними асоціаціями, що сприятиме власним інтересам учасників ринку та посилюватиме суспільну довіру.

Воєнний стан в Україні створив додаткові політичні виклики, які негативно вплинули на розвиток страхового ринку. Таким чином, регуляторні вимоги, які були спрощені в період воєнного стану для підтримки та покращення функціонування ринку, призвели до виявлення серйозних порушень необхідних фінансових положень деякими компаніями, що наразі загрожує стабільності ринку та може знизити рівень ринку. Довіра до операторів ринку. Лише повернення до чітких нормативних вимог та їх послідовне впровадження дозволить подолати цю проблему.

З точки зору політичних викликів особливої уваги заслуговує необхідність

розвитку проектів державно-приватного партнерства, особливо створення організацій для боротьби з післявоєнними ризиками.

Таблиця 2.11

PEST-аналіз проблем і перспектив розвитку страхового ринку України [77]

Вектор	Довоєнний період	Період воєнного стану	Можливості та перспективи
Політичний	- недосконале законодавство; - відсутність повноцінної підтримки учасників ринку; - необхідність розробки проектів державно-приватного партнерства	спрощення регуляторних вимог	- посилення регуляторного впливу; - впровадження в дію оновленого закону України «Про страхування»
Економічний	- підстави для ухилення від сплати податків; - підстави для виведення капіталу; - нераціональні механізми розміщення страхових ресурсів; - невисока рентабельність; - низька інвестиційна привабливість галузі - необхідність підвищення рівня управління в страхових компаніях	- загрози стабільності діяльності страховиків і страхувальників; - скорочення кількості договорів страхування; - зростання кількості страхових випадків, зокрема, в медичному страхуванні	- формування програм страхування ризиків у будівництві, енергетиці, інфраструктурі тощо; - акцентування особистого медичного страхування
Соціальний	- низька платоспроможність населення; - недостатня довіра до операторів ринку	- зниження платоспроможності населення; - міграція та еміграція клієнтів страхових компаній	- утримання та нарощення досягнутого рівня довіри до операторів ринку; - підвищення культури страхування
Технологічний	- невідповідність структури активів багатьох страховиків - взятим на себе зобов'язанням; необхідність підвищення якості послуг; - необхідність розширення переліку послуг; - необхідність інноваційності в управлінні та обслуговуванні	- відсутність програм страхування воєнних ризиків; - тимчасова обмеженість обслуговування частини клієнтів	- ефективне впровадження дистанційних способів урегулювання страхових випадків - розширення переліку страхових послуг та підвищення їх якості

Такі проекти могли б компенсувати частину збитків, завданих країною-

агресором, не завдаючи значних збитків окремим страховим компаніям.

Серед проблем економічних векторів надзвичайно гострою є давня проблема використання страхування для ухилення від сплати податків чи виведення коштів через страхування.

Окремі суб'єкти господарювання, які використовують механізми тіньового обігу капіталу чи відмивають незаконні фінансові потоки, використовують для досягнення цих цілей страхування, що призводить до спотвореного відображення результатів господарської діяльності, скорочення місцевого та державного бюджетів, збільшення доходів, пригнічення економічного зростання. Вирішення цього питання можливе завдяки посиленню регуляторного впливу та вдосконаленню законодавства, що сприятиме загальному розвитку страхового ринку.

У країнах з розвиненою економікою ресурси, які генерує страховий ринок, переважно використовуються для розвитку національної економіки, особливо для інвестиційних проектів підтримки пріоритетних сфер і галузей. З іншого боку, механізм розподілу страхових ресурсів в Україні ще не відпрацьований і цей розподіл є необґрунтованим, що не сприяє економічному розвитку країни. Для вирішення цієї проблеми держава повинна оголосити низку інвестиційних та інноваційних проектів, які реалізовуватиме держава, а страхові компанії вкладатимуть у ці проекти мобілізовані кошти з метою їх ефективного використання та примноження.

Особливу увагу слід приділити вирішенню проблеми низького ентузіазму страхових компаній через обмеження рентабельності страхової діяльності.

Водночас ця проблема породжує наступні проблеми: галузь менш приваблива для потенційних інвесторів, які можуть інвестувати в власний капітал страхових компаній і зміцнити їх капітал. Проте вирішення цієї проблеми має базуватися на найкращому балансі інтересів усіх сторін страхових відносин: страхувальників, страхових компаній, потенційних інвесторів та країни, що ймовірно підвищить конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість страхових компаній. Не втрачайте довіру клієнтів до операторів

ринку.

Іншою системною, довгостроковою економічною проблемою, яка потребує вирішення в умовах розвитку страхового ринку, є недостатній рівень менеджменту страхових компаній, що обмежує ефективність та ліквідність менеджменту, що призводить до приховування або спотворення страхової інформації. показники діяльності страхових компаній, що призводить до зниження іміджу страхових компаній у свідомості людей.

Економічні виклики воєнного часу значно посилили проблеми на страховому ринку.

На перших етапах військового вторгнення на українську територію держави-агресора частина постійного населення була втрачена внаслідок міграції, еміграції чи смерті.

Відновлення та розширення відносин забезпечило деяке відновлення на ринку, але ці відносини потрібно покращити. Зокрема, страхові компанії повинні розробляти та впроваджувати програми страхування ризиків у сферах, які наразі є пріоритетними: будівництво, енергетика, інфраструктура, сільськогосподарське виробництво та інші сфери, що сприяють відбудові економіки країни.

Крім того, слід звернути увагу на розвиток особистого медичного страхування, яке допоможе фінансувати вторинну та третинну медичну сферу, де зараз високий попит. [15].

У частині соціального вектору впливу на страховий ринок тривалими і системними проблемами виступають низька платоспроможність населення та недостатній рівень довіри до операторів страхового ринку.

Під час воєнних дій існуючі проблеми значно посилились обтяжившись додатково проблемою міграції та еміграції населення. Їх вирішення має здійснюватися комплексно, як з боку регулятора (нагляд за високою якістю наданих послуг) і страхових компаній (дотримання належного рівня ділової репутації і підвищення якості управління), так і з боку населення (усвідомлення потреби у страхуванні та підвищення культури страхування).

У цьому контексті особливо важливим є утримання та наступне нарощення рівня довіри населення до страхових компаній та ринку загалом.

Проблеми технологічного характеру пов'язанні, передусім, із внутрішніми особливостями ведення страхової діяльності страховими компаніями, такими як невідповідність структури активів багатьох страховиків взятим на себе зобов'язанням.

Таке технічне упущення в управлінні компанією досить часто призводить до її банкрутства. Крім того, глобалізаційні процеси на світовому ринку страхування спонукають вітчизняні компанії до використання інноваційних фінансових технологій, які здатні заощаджувати фінансові ресурси, ефективно управляти сформованими капіталами, трудовими і матеріальними ресурсами.

Водночас, воєнний період в Україні спричинив додаткові виклики технологічного характеру, такі як непередбачена відсутність особливого виду страхування – воєнних ризиків. Поступова поширеність у практиці страхових компаній договорів щодо воєнних ризиків сприятиме розробці специфічних страхових продуктів, які будуть покривати післявоєнні ризики, такі як спрацювання мін, неконтрольовані розриви боєприпасів тощо.

Крім того, впродовж 2022 р. уже було досягнуто ефективного впровадження дистанційних способів урегулювання страхових випадків, наприклад, договорів «автоцивілки», медичного добровільного страхування [15]. Отже, страховий ринок України за усіма виділеними векторами наразі перебуває у стані поступового відновлення від шокового стану у зв'язку з військовою агресією, водночас він напрацьовує низку інструментів та має потужні перспективи, які здатні позитивно вплинути на розвиток самого страхового ринку та економіки держави загалом.

Таким чином, встановлено, що сучасні тенденції страхового ринку України характеризуються повільними темпами розвитку. На стриману і періодично суперечливу динаміку процесів розвитку страхового ринку України впливає низка чинників політичного, економічного, соціального та

технологічного характеру, окремі з яких сформувалися ще у довоєнний період, а окремі породженні воєнним часом.

Зокрема, серед політичних проблем можна виділити відсутність досконалого законодавства щодо сприяння розвитку страхового ринку, формування і використання страхових резервів, перешкоджання проведенню сумнівних операцій. Серед проблем економічного вектору можна акцентувати увагу на проблемі використання страхування для ухилення від сплати податків або виведення капіталу через нього. Найбільш значущою проблемою соціального характеру можна визнати низьку платоспроможність населення та недостатній рівень довіри до операторів страхового ринку.

Серед технологічних проблем: невідповідність структури активів багатьох страховиків взятим на себе зобов'язанням; необхідність підвищення якості послуг; необхідність розширення переліку послуг; необхідність інноваційності в управлінні та обслуговуванні; відсутність програм страхування воєнних ризиків; тимчасова обмеженість обслуговування частини клієнтів. Підсумовано, що страховий ринок України наразі напрацьовує низку інструментів та має потужні перспективи, які здатні позитивно вплинути на розвиток самого страхового ринку та економіки держави загалом.

Узагальнюючи дані щодо стану страхового ринку України під час війни, варто відзначити його знаходження в кризовій ситуації, проте він продовжує працювати та забезпечувати захист суспільства та суб'єктів господарювання. Під час пандемії, страховики адаптуючись до нових реалій, почали створювати нові страхові продукти. Захист від Covid-19 для індивідуальних клієнтів швидко розробили та додали до асортименту страхових послуг страхові компанії «ТАС», «ARX», «Універсальна», «ІНГО», «АСКА-Життя», «ВУСО», «Країна» та інші [75]. Аналізуючи перспективи розвитку страхової діяльності під час війни, дослідники погоджуються з правомірністю віднесення воєнних дій до категорії «форс-мажорних» обставин, проте наявність таких обставин не може звільнити страхові компанії від виплати відшкодування. Звільненню підлягає лише відповідальність за порушення зобов'язань, якщо воно мало місце внаслідок дії

обставин непереборної сили [24]. Страхові випадки, які сталася в наслідок дії воєнних ризиків, страховою компанією не покривається, проте всі інші за договорами відшкодовуються.

Тому, аналогічно до ситуації коронакризи, в умовах воєнного стану страхові компанії почали пропонувати захист від воєнних ризиків (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Страхові продукти українських страховиків, які передбачають захист від воєнних ризиків [42]

Назва СК	Страховий продукт	Ризики, які покриває	Сума покриття	Що не покриває
«ВУСО»	КАСКО Patriot	пошкодження транспортного засобу осколками, ризик прильоту ракети, інших об'єктів, підрив на міні, прямий обстріл	10% від вартості авто	прямий обстріл ядерних, біологічних, хімічних атак; повна загибель авто
«АРКС»	Бронезахист	влучення снарядів, мін, куль, обрушення будівель, наслідки пожежі, мінування територій	до 4500 грн	участь в активних бойових діях; територія на якій відбуваються воєнні дії, окупована, в оточенні
«ІНГО»	КАСКО (опція воєнні ризики КАСКО)	за розділом договору: КАСКО (руйнівна дія ударних хвиль; пошкодження вогнем або темпом при близькому розташуванні від місця пожежі, в наслідок воєнних дій; зіткнення чи наїзд військової техніки; падіння сторонніх об'єктів оборонного і спеціального військового призначення); Страхування від нещасних випадків (страховий випадок – смерть або втрата працездатності водія, пасажирів в результаті ДТП в наслідок воєнних дій)	КАСКО: 10% від страхової суми за договором, але не < 300 тис. грн Страхування від нещасних випадків: до 300 тис. грн	території високого ризику (перелік представлений на сайті)
TAC life	Страховка для бізнесу: страхування від військових ризиків	запропонований продукт створює захист від наслідків військових дій для вашого колективу	200 тис. грн	–

Пропонований захист від воєнних ризиків не є окремим продуктом, він

представлений додатковою функцією до вже існуючого, або вдосконаленим продуктом, який покриває часткові ризики воєнних дій. В кожній запропонованій програмі існують особливі умови, які пов'язані зі ступенем завданого ризику; географічним обмеженням; лімітом страхового покриття.

Поки повноцінне страхування воєнних ризиків відсутнє, страхуванню підлягають невеликі об'єкти та фізичних осіб. Це пов'язано саме з величиною можливого збитку, який страхові компанії не в змозі будуть покрити. Саме обмеження в сумі є найбільшим стримуючим фактором, оскільки пропонуване покриття є дуже малим, тому премії за даними продуктами становлять невелику частину.

Не зважаючи на наявні обмеження, отримання незначних компенсацій є кращим варіантом у порівнянні з нічим. Саме тому потреба в страхових продуктах, що надаватимуть покриття воєнним ризикам зростатиме. Одночасно існує необхідність створення дієвої системи перестрахування цих ризиків, оскільки воєнні ризики є дорогими й вимагають обов'язкового перестрахування [75].

Розширення умов та розроблення повноцінної системи страхування воєнних ризиків, сприятиме відбудові та відновленню економіки країни у післявоєнний час.

Першим кроком у вирішенні проблеми страхування військових ризиків, на думку регулятора, є розподіл страхування воєнно-політичних ризиків на два етапи, оскільки створення комплексної системи страхування є досить тривалим процесом. На першому етапі НБУ пропонує запуснути перехідну модель для швидкого старту страхування воєнно-політичних ризиків, в основу якої можуть бути закладені ключові пропозиції Агентства США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development, USAID) щодо створення трастового фонду за участю міжнародних партнерів та донорів. Другий етап передбачатиме створення довгострокової та повноцінної вітчизняної системи страхування воєнно-політичних ризиків або Воєнного страхового пулу України, призначенням якого буде накопичення коштів для майбутніх виплат та

централізоване перестраховування ризиків на міжнародному ринку [76].

Розробка системи страхування від воєнних ризиків в різних варіаціях є дуже актуальною проблемою, вирішення якої надає більше впевненості для інвесторів, пересічних громадян та економіки країни. Головною проблемою та найбільшою перешкодою у створенні ефективної системи страхування воєнних ризиків є ведення активних бойових дій на значній території країни. Безумовно, питанням започаткування системи страхування воєнних чи розширення категорії політичних ризиків варто було приділити увагу ще у 2014 р., передбачаючи ймовірність загострення конфлікту що розпочався на сході країни. Проте таких кроків не було зроблено, тому пошук на державному рівні можливостей побудови системи страхування воєнних ризиків свідчить про важливість даного сегменту ринку та необхідність його розбудови [42].

Для забезпечення фінансової стабільності на початку повномасштабного вторгнення НБУ спростив регуляторні вимоги для страховиків, щоб вони могли сконцентрувати увагу на результативному провадженні професійної діяльності. Вимоги були поновлені через шість місяців роботи в умовах воєнного стану для того щоб не допустити погіршення ситуації на страховому ринку та з урахуванням пристосування страхових компаній до «шоків» війни. Регулятор поступово поновив детальний нагляд за учасниками страхового ринку, що відобразилося в анулюванні ліцензій для деяких компаній.

Для страхових компаній було введено додаткові вимоги щодо якості активів, необхідність ревізії активів для уникнення завищення вартості наявної нерухомості та зменшення показників неліквідних активів. Було також розширено вимоги ліцензування, перевірка структури власності у зв'язку зі збройною агресією (щодо відсутності власників істотної участі, які мають громадянство, реєстрацію, місцезнаходження рф та рб), зобов'язання розкриття інформації майнового та фінансового становища власників істотної участі в страхових компаній. Додатково було виділено перелік ознак, щодо визначення ризикової діяльності, що буде слугувати сигналом для анулювання ліцензії та визначено перелік умов за порушення яких страхова компанія, буде позбавлена

ліцензії. Вимушені зміни на страховому ринку сприяють наближенню законодавчого забезпечення страхової діяльності до європейських стандартів, активізують позитивні тенденції розвитку страхової, фінансової та інвестиційної діяльності страхових компаній, а також сприяють посиленню фінансової безпеки країни [76].

Дії НБУ спрямовані на розвиток прозорого, надійного та конкурентоспроможного страхового ринку, який буде вчасно відповідати за зобов'язаннями перед користувачами послуг. Втім, запровадження нових вимог щодо діяльності страховиків було б доречним у мирний час. Під час війни учасники страхового ринку особливо гостро відчують потребу в додатковій підтримці зі сторони регулятора.

Компромісним було б рішення в частині формування структури активів у воєнний час, строків подання фінансової звітності та оприлюднення інформації. Важливим є також уникнення зловживань зі сторони страхових компаній за наданими послабленнями зі сторони регулятора.

У березні 2023 р. бізнес зазначив про позитивні очікування щодо перспектив економічної діяльності, підлаштовуючись до умов військового стану. Порівняно з лютим 2023 р. індекс очікувань ділової активності підвищився на 4,5 пункти та склав 49,5 досягши майже нейтрального рівня [48]. Таким чином, український бізнес робить все можливе для підтримки своєї діяльності та економіки країни. В цьому напрямку, за відсутності послаблень зі сторони регулятора, буде поступово реалізовуватися оптимістичний сценарій розвитку страхового ринку, відповідно до якого на ринку залишатимуться компанії, що вчасно підлаштовуються до розвитку подій, стабільно функціонують, відповідають вимогам регулятора, а також розробляють нові страхові продукти й ефективно впроваджують інновації [42].

Отже, страховий ринок є важливим структурним елементом фінансової системи, який через реалізацію специфічних продуктів здатен забезпечувати безпеку всієї країни. Об'єктивним є зниження показників функціонування страхового ринку в умовах війни, проте навіть в такій кризовій ситуації страхові

компанії забезпечили прибутковість діяльності та продовжують безперервно працювати. Актуальними продуктами страхових компаній стали часткові покриття воєнних ризиків. Це питання залишається не до кінця врегульованим та потребує взаємної співпраці держави, учасників страхового ринку та міжнародних організацій для вироблення дієвих механізмів страхування воєнних ризиків. Від активності в процесі розв'язання зазначеного питання усіх зацікавлених сторін залежить не тільки розвиток вітчизняного страхового ринку, а й можливість залучення інвестицій в економіку країни. Не менш важливим є створення комплексу заходів із залучення коштів в післявоєнне відновлення країни за активної участі страхових компаній.

Висновки до 2-го розділу

Підводячи підсумки щодо особливостей управління капіталом страхової компанії та шляхів його удосконалення, можна зробити наступні висновки:

1. В першому кварталі 2022 р., на початку введення військового стану, страховий ринок покинуло 11 компаній, 10 з яких були зареєстровані в зоні проведення Операції об'єднаних сил (ООС). Більшість страхових компаній були позбавлені ліцензій через порушення регулятивних вимог НБУ.

Попри зменшення кількості компаній, обсяг активів страховиків в 2022 р. порівняно з 2021 р. вдалося не лише не зменшити, а й наростити на 9,5%. Найбільший приріст спостерігається в третьому кварталі, найменший в другому. Позитивна тенденція також, простежується за розміром страхових резервів, які було збільшено на 12,6%, найбільше значення за рік в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, було в третьому кварталі, найменше в другому.

Рівень проникнення страхування за аналізований період має невеликі значення, при цьому спостерігається негативна тенденція до зменшення. Найвище значення показника у 2020 р. 1,08%, в 2021 та 2022 р. відповідно 0,91% і 0,76%. Для порівняння, в США рівень проникнення страхування у 2021 р. становив 12,4%; у Великій Британії 11,3%; Швеції 11,2%; Японії 7,1%; Франції

10,6%; Німеччині 6,7%; Польщі 2,5%.

Не зважаючи на скорочення чисельності страхових компаній, ті оператори ринку, які продовжують свою діяльність, суттєво нарощують капіталізацію ринку. У 2017 р. на одну компанію припадало 195,2 млн грн активів, у 2019 р. – 274,1 млн грн, у 2021 р. – 410,5 млн грн, а у 2022 р. – уже 549,5 млн грн.

Страховий ринок України за січень-березень 2023 року, за даними журналу Insurance TOP, показав зниження на 14%. Загальний розмір валових страхових премій в 1 кварталі 2023 року скоротився з 10,5 млрд грн до 9 млрд грн.

Обсяг премій Страхової компанії «Уніка» за 6 місяців 2023 року складає 1607,04 млн. грн., що на 28 % перевищує аналогічний показник за 6 місяців 2022 року. Страховий портфель компанії «Уніка» продовжує бути збалансованим – за результатами 1-го півріччя частка премій у моторних видах страхування складає 36%, майнових – 14% та особових видає – 50%. Сума страхових виплат у 1-му півріччі 2023 року становить 672,74 млн. грн.

3. Норми нового Закону України «Про страхування» наблизять діяльність вітчизняного страхового сектору до європейських стандартів, встановлять нові вимоги до мінімального розміру капіталу страховиків, змінять правила ліцензування, посилять вимоги до професіоналізму і репутації менеджменту страхових компаній.

Отже, на сьогодні ринок страхових послуг України перебуває в стадії реформування. Низку наявних проблем у страхуванні передбачається вирішити впровадженням нової моделі регулювання і нагляду за страховим ринком, удосконаленням законодавчого забезпечення проведення реформ, відновленням довіри населення до діяльності страхових компаній.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Під капіталом страхової компанії розуміють фінансові ресурси, що являють собою сукупність власних, залучених чи запозичених грошових коштів або активів у матеріальній чи нематеріальній формі, використовуються для забезпечення діяльності страхової компанії й отримання прибутку.

Капітал страхової компанії має свою структуру, виконує певні функції, повинен бути достатнім для виконання своїх зобов'язань та здійснення ефективної діяльності.

Управління капіталом – це система принципів і методів розроблення і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства.

Головним завданням управління капіталом є з одного боку - досягнення максимального фінансового благополуччя власників страхової компанії максимізацією ринкової вартості, а з іншого - формування його оптимальної структури з урахуванням гарантованого рівня дохідності й ризику.

Управління фінансовою стійкістю страхової організації, як і будь-яке інше управління, ґрунтується на певному механізмі. Механізм управління фінансовою стійкістю страхової організації являє собою сукупність елементів впливу на процес розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з фінансовою стійкістю страхової організації.

Зважаючи на сьогоденні складні умови функціонування економіки України за умов пандемії COVID-19 та воєнного стану, постійної агресії з боку РФ, страховий ринок потерпає від низки системних та специфічних проблем, що потребує додаткової уваги та актуалізує проведення дослідження.

Проблемою нашого наукового дослідження є недосконалість управління фінансовою стійкістю страхової компанії, через що вона стає схильною до негативного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на ринку страхування, втрачає змогу динамічно розвиватися та нарощувати капітал. Причиною цього

можуть стати недосконалою система оцінки фінансової стійкості страхової компанії, дисбаланс активів і пасивів страхової компанії, недостатній розмір власного капіталу та резервів тощо.

Сучасні тенденції страхового ринку України характеризуються повільними темпами розвитку. На стриману і періодично суперечливу динаміку процесів розвитку страхового ринку України впливає низка чинників політичного, економічного, соціального та технологічного характеру, окремі з яких сформувалися ще у довоєнний період, а окремі породжені воєнним часом.

Зокрема, серед політичних проблем можна виділити відсутність досконалого законодавства щодо сприяння розвитку страхового ринку, формування і використання страхових резервів, перешкоджання проведенню сумнівних операцій. Серед проблем економічного вектору можна акцентувати увагу на проблемі використання страхування для ухилення від сплати податків або виведення капіталу через нього. Найбільш значущою проблемою соціального характеру можна визнати низьку платоспроможність населення та недостатній рівень довіри до операторів страхового ринку.

У складі технологічних проблем можна виокремити: невідповідність структури активів багатьох страховиків взятим на себе зобов'язанням; необхідність підвищення якості послуг; необхідність розширення переліку послуг; необхідність інноваційності в управлінні та обслуговуванні; відсутність програм страхування воєнних ризиків; тимчасова обмеженість обслуговування частини клієнтів.

Таким чином, страховий ринок України наразі напрацьовує низку інструментів та має потужні перспективи, які здатні позитивно вплинути на розвиток самого страхового ринку та економіки держави загалом.

В першому кварталі 2022 р., на початку введення військового стану, страховий ринок покинуло 11 компаній, 10 з яких були зареєстровані в зоні проведення Операції об'єднаних сил (ООС). Більшість страхових компаній були позбавлені ліцензій через порушення регулятивних вимог НБУ.

Попри зменшення кількості компаній, обсяг активів страховиків в 2022 р. порівняно з 2021 р. вдалося не лише не зменшити, а й наростити на 9,5%. Найбільший приріст спостерігається в третьому кварталі, найменший в другому. Позитивна тенденція також, простежується за розміром страхових резервів, які було збільшено на 12,6%, найбільше значення за рік в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, було в третьому кварталі, найменше в другому.

Рівень проникнення страхування за аналізований період має невеликі значення, при цьому спостерігається негативна тенденція до зменшення. Найвище значення показника у 2020 р. 1,08%, в 2021 та 2022 р. відповідно 0,91% і 0,76%. Для порівняння, в США рівень проникнення страхування у 2021 р. становив 12,4%; у Великій Британії 11,3%; Швеції 11,2%; Японії 7,1%; Франції 10,6%; Німеччині 6,7%; Польщі 2,5%.

Станом на 31.12.2021 р. на ринку функціонувало 155 страхових компаній, в тому числі зі страхування життя (СК «life») – 13 та страховиків, що здійснюють ризикове страхування (СК «non-life»), – 142 компанії. За період, що аналізується, відбулося значне скорочення кількості страховиків, всього на 78 одиниць або на 33,5%, що пов'язано з посиленням вимог регулятора до їх діяльності та процесами реформування страхового ринку. Кількість ризикових компаній зменшилась на 68 одиниць, а компаній, що спеціалізуються на страхуванні життя, – на 10 одиниць.

Не зважаючи на скорочення чисельності страхових компаній, ті оператори ринку, які продовжують свою діяльність, суттєво нарощують капіталізацію ринку. У 2017 р. на одну компанію припадало 195,2 млн грн активів, у 2019 р. – 274,1 млн грн, у 2021 р. – 410,5 млн грн, а у 2022 р. – уже 549,5 млн грн.

Страховий ринок України за січень-березень 2023 року, за даними журналу Insurance TOP, показав зниження на 14%. Загальний розмір валових страхових премій в 1 кварталі 2023 року скоротився з 10,5 млрд грн до 9 млрд грн.

Українські страховики отримали від філій 1,5 млрд грн. премій, від страхувальників – фізичних осіб залучено 5 млрд грн, у тому числі 1,08 млрд грн зі страхування життя. Чисті страхові премії склали 7,65 млрд грн.

Обсяг премій Страхової компанії «Уніка» за 6 місяців 2023 року складає 1607,04 млн. грн., що на 28 % перевищує аналогічний показник за 6 місяців 2022 року.

Найбільші темпи зростання страхових премій продемонстрували:

- добровільне медичне страхування 604,63 млн. грн. +72%;
- страхування КАСКО 443,69 млн. грн. +42%.

Страховий портфель компанії «Уніка» продовжує бути збалансованим – за результатами 1-го півріччя частка премій у моторних видах страхування складає 36%, майнових – 14% та особових видає – 50%.

Сума страхових виплат у 1-му півріччі 2023 року становить 672,74 млн. грн..

Серед методів удосконалення, можна зазначити, що норми нового Закону України «Про страхування» наблизять діяльність вітчизняного страхового сектору до європейських стандартів, встановлять нові вимоги до мінімального розміру капіталу страховиків, змінять правила ліцензування, посилять вимоги до професіоналізму і репутації менеджменту страхових компаній.

Таким чином, ринок страхових послуг України перебуває у стадії реформування. НБУ як регулятор ринку небанківських фінансових послуг основними проблемами розвитку страхування в Україні вважає такі: низька платоспроможність та ліквідність страховиків; недосконалість їх бізнес-моделей; недостатня прозорість страхового ринку; низький попит на страхові послуги, зумовлений як низькою платоспроможністю населення, так і його фінансовою необізнаністю щодо страхових продуктів. На думку автора, більшість із цих проблем вдасться вирішити шляхом упровадження нової моделі регулювання і нагляду за страховим ринком, удосконалення законодавчого забезпечення проведення реформ, відновлення довіри населення до діяльності страхових компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Born P., Bujakowski D. Economic transition and insurance market development: Evidence from postcommunist European countries. *The Geneva Risk and Insurance Review*, 2022. P. 1-37.
2. Chvertko L., Vinnytska O., Korniienko T. Inclusive orientation of the development of the insurance market of Ukraine in the conditions of digitalization of the economy. *Strategii și politici de management în economia contemporană* [Resursă electronică]: conf. șt. intern., ediția a 7-a, 9-10 iunie 2022. Chișinău: ASEM, 2022. P. 358-364.
3. Insurance indicators: Penetration – OECD Statistics. URL: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=25444>
4. Singhal N., Goyal S. & Singhal T. The relationship between insurance and economic growth in Asian countries: a regional perspective. *Macroeconomics and Finance in Emerging Market Economies*, 2022. №15(3). P. 301-322, DOI: 10.1080/17520843.2021.1957599
5. Van Eck, N.J., Waltman, L. Bibliometric mapping of the computational intelligence field. *International Journal of Uncertainty, Fuzziness and Knowledge-Based Systems*, 2007. №15(5). P. 625-645.
6. Абаєва А.Ю. Розвиток інституційно-правового забезпечення фінансової стійкості страхової компанії // <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/12642/1/6090-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-17022-1-10-20220629%20%281%29.pdf>
7. Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г. Система показників оцінки фінансової надійності страховика. *Фінанси України*. 2017. № 6. С. 74–86.
8. Алескерова Ю. В. Страховий менеджмент: підручник / Ю.В. Алескерова, І.Ю. Салькова, Л.І. Федоришина. Вінниця: ВНАУ, 2019. – 295 с.
9. Клепікова О. А. Аналіз головних показників фінансової стійкості страхової компанії з використанням імітаційного моделювання / О. А. Клепікова,

С. О. Поліщук, О. А. Сарамков, Д. В. Нечай // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія Економічна. - 2019. - Вип. 96. - С. 80-94.

10. Балицька М. В. Роль фінансової стійкості страхових компаній у забезпеченні фінансової стабільності економіки країни. Економіка та держава. 2016. № 9. С. 89–92.

11. Богріновцева Л.М. Аналіз показників фінансової безпеки страхового ринку України / Л.М. Богріновцева, Ю.Ю. Вергелюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. №31. С. 174-179.

12. Бонба І. Антикризове управління у страхових компаніях. Причорноморські економічні студії. 2019. № 48-2. С. 16-19

13. Борисюк О.В. Страховий менеджмент: конспект лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 102 с.

14. Братюк В. П., Гудачок Я. Ю. Дослідження управління фінансовою надійністю страховика на прикладі страхових компаній України. Ефективна економіка. 2014. № 11.

15. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. Interfax Ukraine. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html>.

16. Буяк Л.М., Пришляк К.М., Башуцька О.С. Імітаційна модель управління страховою компанією в умовах ринку. Науковий вісник Чернівецького університету. 2020. № 829. С. 99-108.

17. Василенко А. А. Інвестиційна стратегія страхових компаній: навч. посіб. / А. Василенко. - К.: КНТЕУ, 2006. - 186 с.

18. Вдовенко Л.О. Фінансова безпека страхових компаній в умовах нестабільного ринкового середовища функціонування Східна Європа: економіка, бізнес та управління Випуск 4 (37) 2022. С. 73-80.

19. Вожжов А.П. Капітал комерційних банків як складова ресурсів банківської системи / А.П. Вожжов, О. І. Клименко // Банківська справа. - 2003. - № 4. - С. 83-85.

20. Гаманкова О. О. Фінанси страхових організацій: навч. посіб. / О. О.

Гаманкова. - К. : КНЕУ, 2007. - 328 с.

21. Гребінська С.І. Перешкоди розвитку страхування в Україні на сучасному етапі // Інтелект ХХІ № 3 '2019. С. 47-50.

22. Гуминська М.В. Фінансова стійкість страхових компаній. Фінансова система України як складова інституційних перетворень економіки: Всеукраїнська науково-практична конференція. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 14-15 квітня 2021. С.95-96.

23. Добош Н.М. Основні принципи формування та управління капіталу страхових організацій / Н. М. Добош // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - 2013. - № 767. - С. 132-140.

24. Дума В. В. Страхова діяльність в умовах російської агресії: правові підстави й практичні перспективи. Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal" Air and Space Law". 2022, № 2(63). С. 160–166.

25. Журавка О. С. Страхування: навчальний посібник / О. С. Журавка, А. Г. Бухтіарова, О. М. Пахненко. – Суми: Сумський державний університет, 2020. – 350 с.

26. Зайченко К.С. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку // Приазовський економічний вісник, 2019. – Випуск 5 (16). – С. 270-275.

27. Звіт з реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року за 2021 рік. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-z-realizatsiyi-strategiyi-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-za-2021-rik>

28. Золотарьова О. В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 11. С. 413–420. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/66.pdf

29. Карнаушенко А.С., Петренко В.С., Боровік Л.В. Сучасні тенденції та перспективи розвитку європейського ринку страхування // «Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка». Випуск 14, 2022. С. 85-94.

30. Кисільова І. Ю., Величко А. В. Оцінка фінансової надійності страхової організації // Економіка і суспільство, 2021. Випуск 28.
31. Кнейслер О., Король С., Спасів Н. Прагматизм управління фінансовою стійкістю страхових компаній в Україні // Світ фінансів 3 (72)/ 2022. С. 99-110.
32. Коваленко В.В. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія. Одеса: ОНЕУ, 2017. 304 с.
33. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
34. Король С. Сучасний стан та перспективи розвитку страхового ринку України. Економічний аналіз. 2020. Том 30. №4. С. 204–210.
35. Костенко Ю.О., Короленко О.Б., Гузь М.М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану . Економіка та суспільство, 2022. Випуск №43.
36. Коцюрба О. Ю., Насипайко Д. С. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2020. Вип. 5 (38). С. 284–291.
37. Кузнєцова Л. Теоретико-методологічні проблеми взаємодії страхових і банківських установ в Україні / Л. Кузнєцова // Світ фінансів. - 2007. - № 2. - С. 21-28.
38. Кузьмінський В.О. Теоретичні основи інтеграції капіталів / В.О. Кузьмінський // Фінанси України. - 2003. - № 2. - С. 124-132.
39. Лащик І., Кондрат І., Віблій П., Білець В. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. Галицький економічний вісник. 2020. № 5(66). С. 105-112.
40. Левковець Н. П., Бабич Л.М, Теслюк Н.П., Наконечна С.А., Гуцалюк І.О Фінансова безпека страхових компаній в умовах інституційних змін Ефективна економіка. 2021. № 8.
41. Лозиченко О. М. Роль заощаджень домогосподарств у розвитку страхового ринку в системі національної економіки // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2023 № 7.

file:///C:/Users/Diana/Downloads/03_10_7_2023_Lozychenko.pdf

42. Марина А.С., Пеценко М.В. Страховий ринок України в умовах війни // Цифрова економіка та економічна безпека, 2023. Випуск 5(05) С. 44-51.

43. Мельник Т. А., Сибірцев В. В. Страхування: навчальний посібник / Мельник Т. А., Сибірцев В. В. - Кропивницький: ПП «Ексклюзив Систем», 2022. - 307с.

44. Нагайчук Н.Г. Управління капіталом страхової компанії / Н.Г. Нагайчук // Фінанси України. - 2008. - № 11. - С. 106-116.

45. Озерова А. Г., Левкович О. В. Управління фінансовою стійкістю страхової компанії // Бізнес-інформ, 2020. № 7. С. 230-235.

46. Олійник В. М. Методологічні засади забезпечення фінансової стійкості страхових компаній : дис. д-ра екон. наук : 08.00.08. Суми, 2016. 507 с.

47. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Konsolidovani-zvitni-dani.html>].

48. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/>

49. Петрук О. М., Полчанов А. Ю., Ніколаєнко С. М., Дячек С. М. Антикризове фінансове управління страховими компаніями // Ефективна економіка. 2023. № 4.

50. Петрук О.М., Полчанов А.Ю, Новак О.С., Дячек С.М. Фінансова модель діяльності регіонального підрозділу страхової компанії. Електронне наукове фахове видання з економічних наук Modern Economics. 2021. № 29 С. 136-142.

51. Пишний П. Страхівка від дронів та ракетних атак. Як інвестори зможуть захистити свій капітал в Україні від воєнних ризиків. Головні новини України та світу за день. URL: <https://delo.ua/finance/ yak-investori-zmozut-zaxistiti-svoyivkladennya-v-ukrayini-vid-viiskovix-rizikiv-413250/>

52. Полторак А. С. Розвиток страхових ринків як базис забезпечення резильєнтності систем гарантування соціально-економічної безпеки регіонів. «Modern Economics», 2022. № 34. 82-89.

53. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року N 2102-IX із змінами та доповненнями. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U064_22?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=new&utm_content=bizpress01&_ga=2.31234495.1634821309.1681121436-565598937.1644944548

54. Про затвердження вимог до організації і функціонування системи управління ризиками у страховика: Розпорядження Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг №295 від 04.02.2014. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0344\\$14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0344$14)

55. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19>

56. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX, станом на 03.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

57. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. № 9015 від 14.02.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41349>

58. Романовська Ю. А., Камінська А. О., Божок М. О. Фінансовий потенціал страхового ринку України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2020. № 42. С. 184–190.

59. Романовська Ю.А., Гаврилюк О.Р. Роль страхування в забезпеченні соціальної безпеки // Інфраструктура ринку, Випуск 41. 2020. С. 290-297.

60. Ромащенко О. Тенденції динаміки концентрації і централізації капіталу на страховому ринку України / О. Ромащенко // Ринок цінних паперів України. - 2003. - № 11-12. - С. 67-72.

61. Руда О. Л. Розвиток страхового ринку в Україні // Ефективна економіка, 2020. № 2. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7634>

62. Свирида О. А. Особливості функціонування страхового ринку України в умовах воєнного стану // Науковий вісник національної академії статистики,

обліку та аудиту, 2022, № 3-4. С. 104-111.

63. Свирида О. А. Розвиток страхового ринку в Україні <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/daa741958105e699b2f6f8e99214d13f.pdf>

64. Сич О. А., Павлосюк Х. П. Оцінка фінансової стійкості страхової компанії. Ефективна економіка. 2018. № 11. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6704>.

65. Слепухіна Ю. Е. Принципи формування власного капіталу страхової організації і його значення для регулювання рівня фінансової стійкості [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsipy-formirovaniya-sobstvennogo-kapitala-strahovoy-organizatsii-i-ego-znachenie-dlya-regulirovaniya-urovnya-finansovoy>

66. Сокиринська І. Г. Журавльова Т.О., Аберніхіна І.Г. Страховий менеджмент. Навчальний посібник./ І.Г.Сокиринська, Т.О.Журавльова, І.Г.Аберніхіна - Дніпропетровськ: Пороги, 2016. - с. 301.

67. Статистика страхового ринку України. URL: <https://forinsurer.com/stat>

68. Сторожук І. Поняття та склад капіталу страхової компанії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/213.pdf>

69. Стратегія розвитку фінансового розвитку України до 2025. Звіт про реалізацію за 2021 р. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>.

70. Страховий ринок України за підсумками 2021 року скоротився на 48 ризикових компаній (non-life) та сім компаній, що спеціалізуються на страхуванні життя. 2021. URL : <https://biz.nv.ua/ukr/finance/strahoviy-rinok-v-ukrayini-za-rik-kilkist-kompaniy-skorotilasya-na-chvert-50214685.html>.

71. Страховий ринок України за 1 квартал 2023 року. Insurance TOP визначив лідерів <https://forinsurer.com/news/23/05/24/42685>

72. Лащик І. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку // Галицький економічний вісник. 2020. № 5 (66). С. 105–112.

73. Страхові премії Уніка Україна у першому півріччі 2023 року зросли на

21 % <https://uniqa.ua/news/strakhovye-premii-uniqa-ukraina-v-pervom-polugodii-2023-goda-vyrosli-na-21-/>

74. Татарин Н. Б., Ігнатишина В. М., Скидан У. І. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України на сучасному етапі. Молодий вчений. 2020. № 3 (79). С. 269–272.

75. Татаріна Т. В. Функціонування вітчизняного ринку перестрахування в умовах воєнного стану. Наукові перспективи, 2022, 12 (30). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3259/3274>

76. У Національному банку пропонують розділити на два етапи страхування воєнно-політичних ризиків. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3694533-u-nacbanku-proponuut-rozdilitina-dva-etapi-strahuvanna-voennopoliticnih-rizikiv>. Html

77. Хропонюк Д. О., Длугопольський О. В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України // Innovation and Sustainability, 2023. С. 118-127.

78. Чередніченко А. О., Васечко Л. І., Рамський А. Ю. Стратегічне управління фінансовою стійкістю суб'єктів господарювання в сучасному економічному середовищі // European scientific journal of Economic and Financial innovation. №1(11) (2023). С. 112-124.

79. Чиж Л.М. Сутність, структура та функції страхового капіталу http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_1_66

80. Шолойко А.С. Перспективи розвитку RegTech на страховому ринку України. Финансовые услуги. 2019. № 1. 7-9 с.

81. Шолойко А. С., Абасва А. Ю. Фактори впливу на фінансову стійкість страхової компанії // III Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи», 2022. С. 207-208.

82. Юхименко В. М., Сулима Д. А. Управління капіталом страхових компаній на основі ризику орієнтованого підходу // Економіка та держава № 6/2020. С. 201-205.